

B 193070

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény

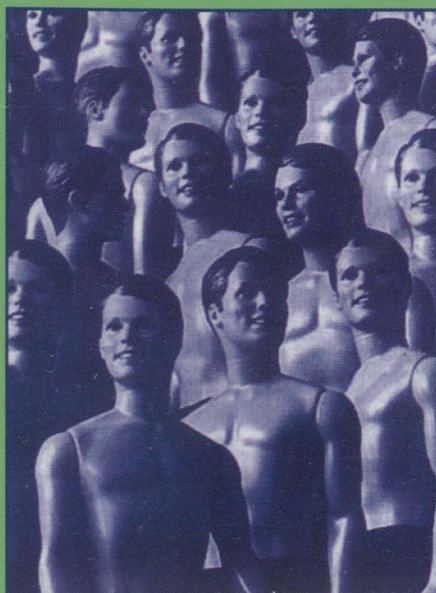
1

MELYBEN

OLVASHATÓ

GÁBOR KÁLMÁN
KABAI IMRE
MATISCSÁK ATTILA

Információs társadalom és az ifjúság

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
1

HELYBEN
TAVASZTÓ

3 193070

INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM ÉS AZ IFJÚSÁG

Gábor Kálmán – Kabos Imre – Matocsák Anikó
Gábor Kálmán

lévén
Tibor Tíme

tanács
Jancsik Csaba

3 193070

ISBN 963-237-393-4
963-237-393-4

© Ifjúsági Kutatóintézet, Matocsák Anikó, 2001
© Ifjúsági Kutatóintézet, 2001
1997. évi 23. sz. évi

Ifjúsági korszakváltás

sorozatszerkesztő
Gábor Kálmán

lektorálta
Tibori Tímea

szerkesztette
Jancsák Csaba

ISBN 2243753 9 4
ISSN1585-8448

© Gábor Kálmán, Kabai Imre, Matiscsák Attila, 2003
© Belvedere Meridionale, 2003

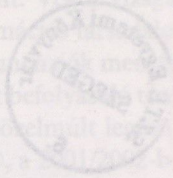
SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
1

HELYBEN
OLVASHATÓ

B 193070

INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM ÉS AZ IFJÚSÁG

Gábor Kálmán – Kabai Imre – Matiscsák Attila

B 193070

BELVEDERE
MERIDIONALE

SZEGED, 2003

HELYBEN
BEVÁRHATÓ

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
I

A kötet megjelenését támogatták
Informatikai és Hírközlési Minisztérium
Oktatási Minisztérium
DKMT Eurorégió Ifjúsági Szövetsége
Hálózat a Szabad Információért Alapítvány

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000271783

B 193070

ISBN 963753994
ISSN 1585-8448

BELVÉDELMEK
© 2003
SZEGED, 2003

Előszó

Tanulmányunk célja, hogy helyzetképet adjunk a 15-29 éves fiatalok kommunikációs szokásairól: a technikai információs eszközök használatáról és maguknak az eszközöknek az elterjedtségéről. Törekszünk rámutatni azokra a stratégiai pontokra, amelyek mentén az info-kommunikációs rendszer felépülhet és igyekszünk feltárni azokat a tényezőket, amelyek nagymértékben meghatározzák a technikai eszközök elterjedtségét és használatuk kulturális, informális és információs aspektusait. Végül vizsgáljuk azokat a folyamatokat, értékrendszereket, amelyek az információs társadalom termelt és termel ki egyfelől fogyasztói, másfelől kulturális dimenziók mentén. Továbbá kísérletet teszünk a fiatalok kommunikációs státuszát befolyásoló tényezők feltárására. Tanulmányunk elkészítésekor felhasználtuk a közelmúlt legfontosabb ifjúságkutatásainak az Ifjúság 2000©, a MOZAIK 2001©, a 2001/2002-ben készült „Elsőéves hallgatók szociológia vizsgálata©”, valamint a „Sziget kutatások” 2000-2002© közötti eredményeit.¹

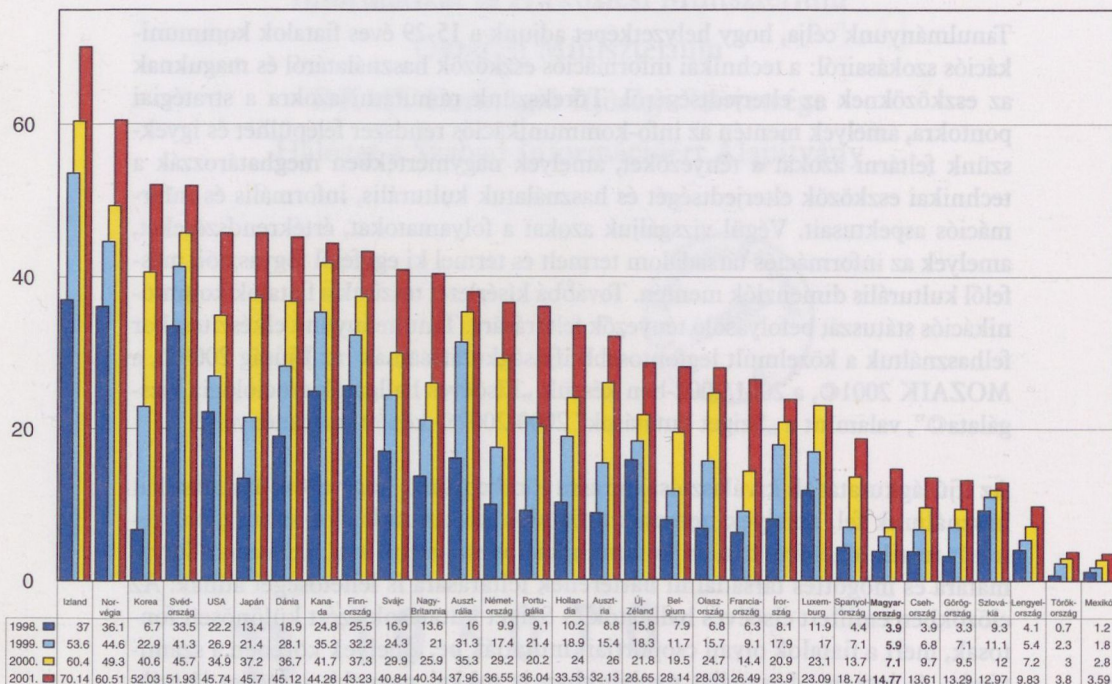
Az ifjúságkutatások kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy olyan kutatásokat használjunk fel, amelyek nemcsak a fiatalok kommunikációs státuszának leírását teszik lehetővé, hanem kommunikációs státuszuk kialakulásának folyamatára és mögöttes társadalmi háttérének feltárására is lehetőséget adnak. Az előzőkben említett elsőéves hallgatók és Sziget kutatások azért különösen fontosak, mert a fiatalok olyan csoportjait mutatják be, amelyek körében a számítógép- és internet-használat napjainkban is sokkal nagyobb szerepet játszik, mint a fiatalok között általában.

Egy 2002-ben készült nemzetközi vizsgálat, a „World Internet Project” szerint a magyar 15 éves és idősebb lakosságnak összesen 17 százaléka tekinthető Internet-használónak (Dessewffy-Fábián 2002). Nemzetközi összehasonlításban rendkívül jelentős a fejlettebb társadalmaktól való lemaradásunk. Ezt szemlélteti a következő összehasonlító adatsorunk is, amely az OECD-országokra vonatkozik 1999 és 2001 között (lásd az 1. ábrát akövetkező oldalon):

Ezen belül kiemelkedő a világháló használók aránya a férfiak, a budapestiek és a megyeszékhelyeken élők, a 30 év alattiak, a tanulók és a gazdaságilag aktívak (alkalmazottak és vállalkozók), valamint az érettségivel vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezők között. Az eredmények szerint a lakosság 31%-a használ (bárhon, bármilyen célra) személyi számítógépet, azaz alig több mint a fele internetezik a számítógép-használóknak.

¹ A hivatkozott vizsgálatok leírását lásd a Függelékben.

1. Internet felhasználók aránya az OECD-országokban (A száz lakosra jutó internetfelhasználók számaránya, 1998-2001)

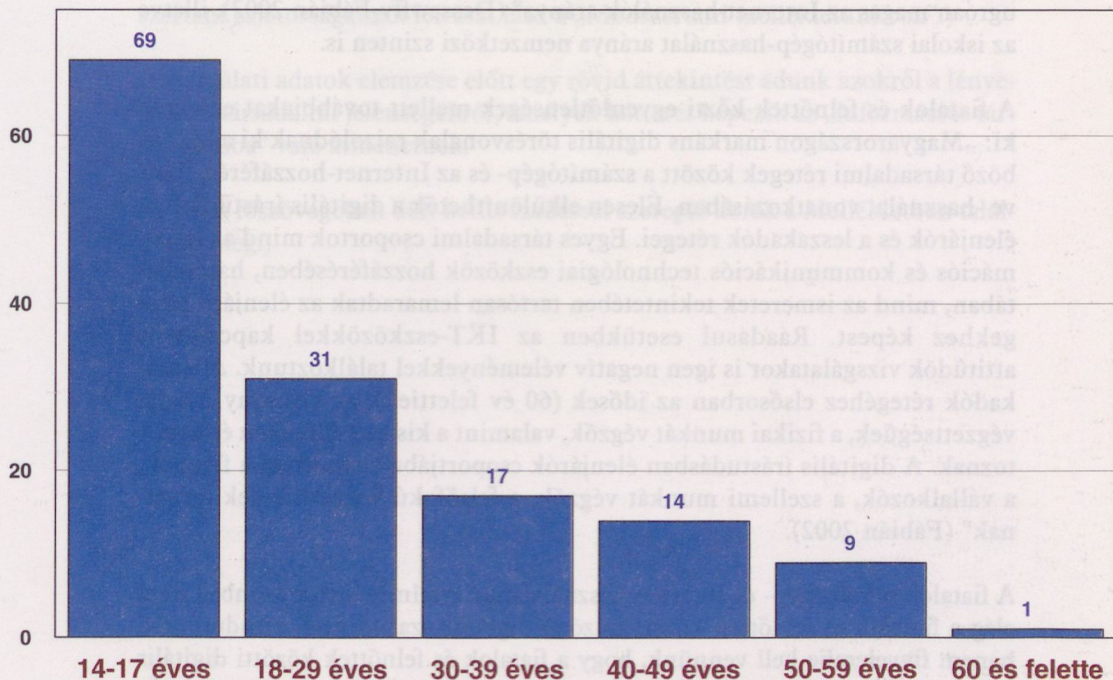
Forrás: Internetszolgáltatók és -szolgáltatások, KSH, 2002. 28

A számítógép- és az Internet-használatban egyaránt az életkor szerint mutatkoznak a legszélsőségesebb különbségek (a 2. ábra tartalmazza az Internet-használók arányát korcsoportonként). A vizsgálatban részt vevő legfiatalabb korcsoportban (14-17 évesek) a számítógépet használók aránya 89%, az internetezőké pedig 69%. Az idősebb korcsoportokban folyamatosan csökken mind a számítógép-, mind az Internet-használók aránya: az 59 éves és idősebbek körében már csak 2% használ számítógépet, és 1% szokott internetezni.

Szintén jelentősek a lakóhely szerinti különbségek: a budapestiek 44%-a használ számítógépet és 26%-a Internetet, a községekben élőknel ezek az arányok csak 21%-ot, illetve 11%-ot tesznek ki. A megyeszékhelyeken élők körében a számítógép- és Internet-használat aránya a budapestihez áll közelebb (41% a számítógép- és 24% az Internet-használók aránya), míg az egyéb városokban élők között az arány inkább a községekben élőkhez áll közel (29% és 16%).

2. Internethasználók korcsoportonként Magyarországon %
(Korcsoportonként %-ban)

Forrás: TÁRKI WIP lakosság alapozó felvétel. 2001. szeptember

Mind a számítógép-, mind pedig az Internet-használatot erősen befolyásolja az iskolai végzettség is. A felsőfokú végzettségűek 68%-a használ számítógépet és 45%-a szokott internetezni. Az érettségivel rendelkezőknek már csak fele használ számítógépet és egynegyede Internetet, míg a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők (legfeljebb 8 általánost végeztek) között csupán 18% illetve 13% a számítógépet és az Internetet használók aránya.

A fiatalok számítógép-, Internet-használatával kapcsolatban abból kell kiindulnunk, hogy digitális szakadék húzódik a fiatalok és felnőttek között²: „Számos kutatás bizonyította már, hogy az életkor a legfontosabb változó az Internet-használatában. A fiatalok könnyedén felszívják az Internet kultúrát, majdhogynem magától értetődően, míg az idősebbek vagy nem érzik szükségét ennek, vagy nem tudják, hogyan tegyenek szert erre az új típusú tudásra.” (Dessewffy 2002). „2002-ben a 14 éven felüli magyar lakosság 21 százaléka,

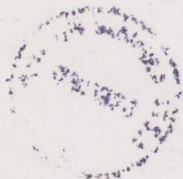
² Nem szabad elfelejtenünk, hogy a generációs szakadék alatt, mely fogalmat Margaret Mead alkotott meg hatvanas években hangsúlyozva, hogy a fiatalok azok, akik a technológia fejlődésével, az informatikai és elektronikai kommunikációt természetes módon alkalmazzák a felnőttekkel szemben. (Margaret Mead (1978) Culture and Commitment. The New Relationship between the Generations in the 1970s

a 18 éven felülieknek pedig 18 százaléka internetezik legalább havi rendszerességgel. A középiskolások, ún. 'sulinet' korosztály 14/15-17 évesek körében kiugróan magas az Internet-használók aránya" (Dessewffy-Fábián 2002), illetve az iskolai számítógép-használat aránya nemzetközi szinten is.

A fiatalok és felnőttek közti egyenlőtlenségek mellett továbbiakat emelnek ki: „Magyarországon markáns digitális törésvonalak rajzolódnak ki a különböző társadalmi rétegek között a számítógép- és az Internet-hozzáférés, illetve -használat vonatkozásában. Élesen elkülöníthetők a digitális írástudásban élenjárók és a leszakadók rétegei. Egyes társadalmi csoportok mind az információs és kommunikációs technológiai eszközök hozzáféréseben, használatában, mind az ismeretek tekintetében tartósan lemaradtak az élenjáró rétegekhez képest. Ráadásul esetükben az IKT-eszközökkel kapcsolatos attitűdök vizsgálatakor is igen negatív véleményekkel találkoztunk. A leszakadók rétegéhez elsősorban az idősek (60 év felettiek), az alacsony iskolai végzettségűek, a fizikai munkát végzők, valamint a kistelepüléseken élők tartoznak. A digitális írástudásban élenjárók csoportjába elsősorban a fiatalok, a vállalkozók, a szellemi munkát végzők, a felsőfokú végzettségűek tartoznak” (Fábián 2002).

A fiatalok számítógép- és Internet-használatának értelmezésekor azonban nem elég a fiatalok és felnőttek között húzódó digitális szakadékból kiindulnunk, hanem figyelembe kell vennünk, hogy a fiatalok és felnőttek közötti digitális szakadék része a magyar társadalomban érvényesülő digitális egyenlőtlenségeknek, amelyek beágyazódnak a magyar társadalom egyenlőtlenségi rendszerébe. A fiatalok számítógép- és Internet-használatának vizsgálatakor szükségesnek tartjuk a "fogyasztói státusz" mintájára, a fiatalok "kommunikációs státusza" kategória megalkotását, melynek összetevői a személyi számítógéppel, Internet-hozzáféréssel való otthoni rendelkezés, általános Internet-hozzáférés, mely magába foglalja az otthoni és más hozzáférési helyeken (iskolában, munkahelyen stb.) való Internet-használatot. Továbbá vizsgáltuk azt is, hogy a fiatalok vagy családjuk valamely tagja rendelkezik-e mobil telefontal (esetenként adatokkal rendelkezőnk arra vonatkozóan is, hogy van-e WAP-olási lehetőségük).

A következőkben áttekintjük a rendelkezésünkre álló adatbázisokat a fenti szempontok szerint: sorra vesszük a számítógéppel, Internettel való otthoni rendelkezés mutatóit, az általános Internet-hozzáférési arányokat (valahol internetezik-e), az általunk konstruált „kommunikációs státusz”-mutatókat, végül a mobil telefontal való rendelkezést a családban. A különböző időpont-

okban és eltérő eszközökkel készült adatfelvételek mutatóit úgy igyekeztünk összeállítani, hogy azok összehasonlíthatóak legyenek. (Az adatbázisok módszertani sajátosságainak leírását lásd a „Módszertani mellékletünkben”).

A vizsgálati adatok elemzése előtt egy rövid áttekintést adunk azokról a lényegesebb társadalmi jelenségekről, amelyek hátterét képezik az „információs társadalomba” való átmenetnek.

(A kötet főszövegében dőlt betűs szedéssel szereplő ábrák a Mellékletben találhatóak meg.)

Az „Ifjúság 2000©” vizsgálat: Korszakváltás, digitális szakadék, digitális egyenlőtlenségek

1. Ifjúsági korszakváltás

Nyugat-Európában a hatvanas évektől kezdődően a nyolcvanas évekre ifjúsági korszakváltás következett be. A korszakváltás lényege a társadalmi reprodukció megváltozása, illetve az iskolai tudás felértékelődése. Jellemzője a korszakváltásnak az ifjúkor meghosszabbodása, az „amatőr” ifjúsági státusz „professzionális” státusszá alakulása. A fiatalokat közvetlenül ellenőrző intézményeket (munkahely, család, politikai szervezetek) a közvetett ellenőrző intézmények – mass media, fogyasztói ipar – váltják fel. Az ifjúság autonómiája, önállósága megnövekszik. A magántulajdonon alapuló piacgazdaság kiépülésével a nyugat-európai ifjúság körében megfigyelt legfontosabb tendenciák a magyar fiatalok körében egyre inkább érvényre jutnak. A kilencvenes években Magyarországon is kialakult az új, az iskolai ifjúsági korszak. Megteremtődtek az iskolában eltöltött idő megnövekedésének előfeltételei, a közoktatás, majd a felsőoktatás expanziója, a középosztályosodás, a gazdasági, technológiai fejlődés, a fogyasztás expanziója révén (fogyasztási javak elterjedése, a fogyasztói és szolgáltatói ipar hihetetlen mértékű kiterjedése), amely a fiatalok körében egyre növekvő emancipálódási törekvésekkel párosult.

Az iskolai ifjúsági korszak beköszönve a nyugat-európai ifjúságkutatók által korábban felvázolt két forgatókönyvet kínálta a kilencvenes években a magyar fiatalok számára: az egyikben, „a munkanélküliség scenáriójában” Nagy-Britanniában a hetvenes évek során kialakult „két ország” modell fennmarad egy, a hátrányos helyzetűek alkotta rugalmas munkaerő-tartalékokkal, amely a kettős munkaerőpiac másodlagos szektorát képezi. Az ehhez a scenárióhoz kapcsolódó társadalmi kockázatok nyilvánvalóak. Az ifjúsági zavargások lehetősége ezek közül csak az egyik, az etnikai zavargásokkal való összekapcsolódás pedig robbanó hatású, mivel az etnikai/faji kisebbségek ifjúsága egyre inkább hajlamos kedvezőtlen helyzetét az intézményesített rasszizmusnak tulajdonítani (Chisholm, L. 1992, 63). A munkanélküliség scenáriója azzal jár, hogy potenciálisan már nagyon korán kialakul azon fiatalok csoportja, akik nagyon kis eséllyel integrálódhatnak a társadalomba, létrejön a társadalom alatti osztály repro-

dukciója. A piaci rendszer kialakulása, az osztályrendszer átalakulása, amely a szociális és oktatási intézmények „piacosításával” is jár, azaz az állami intézményrendszer romlása ezen rétegnek újratermelődését még tovább erősíti.

A másik pedig „a szabadidő scenáriója”, amely letörli a stigmákat a nem-foglalkoztatottakról, akik egy új, „dologtalan” szabadidős osztály alapját képeznék. Elmozdulása ennek a munka-scenárió felé a tanulás felértékelődéséhez és a professzionális ifjúsági státusz kialakulásához vezet. A fiatalok különleges kulturális kreativitása pedig egyre megbecsültebbé válik (Chisholm, L. 1992, 63). A szabadidő scenárió a társadalom középosztályosodásával jár együtt. A középosztályosuló fiataloknak egyik fontos területe a szabadidő, a szabadidőipar kiépülése. „A bekövetkező változások alapja az, hogy a szórakoztatóipar képviselői hisznek abban, hogy felhasználóik természete változik, úgy látják őket, mint akik rendelkeznek olyan tulajdonságokkal, amelyek korábban egyértelműen a középosztály tagjait jellemezték, mint például a tehetség, a mobilitás és a képesség arra, hogy a számukra felkínált szórakozási lehetőségek között <<racionális>> alapon tudnak választani. Ez a változás jelenik meg abban, hogy a hangsúly a <<szórakoztatóiparban>> tapasztalható <<versenyen>> van, de megragadható abban is, hogy a vásárlót már nem a <<tagnak>>, hanem a <<fogyasztónak>> tekintik” (Clarke, J. – Jefferson, T. 2000).

Az ifjúsági korszakváltás alapvető feltétele a fiatalok informatikai társadalomba való belépésének, ugyanis az iskolában eltöltött idő meghosszabbodásának tömegessé válása teszi szükségessé a fiatalok professzionális státuszának létrejöttét (állami támogatások, utazási stb. kedvezmények, államilag garantált hitelek stb. formájában). A fiatalok professzionális státuszának kiépülése feltétele a középosztályosodás, amely alapja a fiatalok fogyasztói státuszának és ehhez kapcsolódóan a kommunikációs státusz kiépülésének.

Az Ifjúság 2000 vizsgálat adatai alapján az ezredfordulóra Magyarországon egy új ifjúság képe rajzolódik ki. A kilencvenes években a közoktatásban és a felsőoktatásban az expanziónak, a piacgazdaság kihívásainak következményeként a 15-29 éves fiataloknak a tanuló fiatalok váltak arányaiban is az egyik legfontosabb csoportjává. Ez összefügg azzal, hogy az iskolázottsági szint emelkedik, az iskolában eltöltött idő megnövekszik. Különösen vonatkozik ez a 15-24 éves fiatalokra, akik közül a 15-19 évesekre a középiskolába járás, a 20-24 évesekre pedig a felsőfokú intézményekbe járás, illetve befejezése jellemző, szemben a 25-29 évesekkel, akik körében a szakmunkásképzőt, illetve a középiskolát befejezők a domináns csoportok.

A korszakváltás dinamizmusát jól mutatja, hogy addig, míg a 20-24 évesek 27,9%-a tanul főiskolán, egyetemen, illetve fejezte be a főiskolát, egyetemet, addig a 25-29 éveseknek 18%-a. Az iskolai ifjúsági korszakban pedig növekszik a fiataloknak a világra való nyitottsága, saját fogyasztási státusza és bekapcsolódása az információs társadalomba. Az Ifjúság 2000 vizsgálat alapján viszont azt láttuk, hogy az iskolai korszakba lépés, a közoktatás és a felsőoktatás expanziója azonban a származási és területi (regionális) egyenlőtlenségek körülményei között ment végbe. Ez azt jelenti, hogy az új ifjúsági korszak fiataljainak esélyeit befolyásoló tényezők, tehát saját kommunikációs státuszuk és fogyasztói státuszuk kiépülése attól függően emelkedik, hogy a fiatalok milyen iskolai szinten vannak.

A továbbiakban a 15-29 éves fiatalok kommunikációs státuszának feltárására teszünk kísérletet.

2. A magyar fiatalok kommunikációs státusza

Ha a fiatalok számítógéppel rendelkezését, Internet-hozzáférést és Internet-használatot vizsgáljuk az Ifjúság 2000 adatai körében, akkor azt találjuk, hogy a 15-29 éves fiatalok 28,7%-nak volt azt otthonában számítógép (3. ábra), 7,6%-ának van Internet-hozzáférése otthon (4. ábra), 39,4%-a internetezik valamilyen formában (5. ábra). A megkérdezettek között 31% azok aránya, akik saját maguk, és 18,7% azoké, akiknek családja rendelkezik mobil telefontal a felvétel időpontjában, 2000-ben (6. ábra).

A kor szerinti különbségek a fiatalokon belül is kirajzolódnak: a 15-17 évesek 42,6%-a, 18-19 és 20-22 éveseknek mintegy egyharmada, a 23-26 és a 27-29 éveseknek alig több, mint egyötödének otthonában van számítógép (7. ábra). Igen nagyok az iskolázottság szerinti különbségek is. Akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége a szakmunkásképző, 11%-ának, akiknek pedig egyetem, 66,7%-ának otthonában van számítógép (8. ábra). Igen nagyok a területi különbségek is: a budapesti fiatalok 47%-a, a falusiaknak viszont csak 17%-a fér hozzá otthonában számítógéphez (9. ábra). A települési különbségek markánsan kirajzolódnak a településnagyság szerint is: Budapesten 47%, az 1000 fő alatti településnél viszont 13,5% a számítógéppel otthon rendelkezők aránya (10. ábra). Markánsak a regionális különbségek is: a közép-magyarországiak 39,5%-a, az észak-magyarországi fiataloknak 22,5%-a, dél-alföldieknek pedig 19,9%-a rendelkezik otthon számítógéppel (11. ábra). Szembetűnő a származási különb-

ség: azoknak a fiataloknak, akiknél legalább az egyik szülő diplomás, csaknem kétharmada, akiknél legalább az egyik szülő szakmunkásképzővel rendelkezik, egyötöde, ha pedig 8 általánost végzett, 5,8%-uk rendelkezik otthon számítógéppel (12. ábra).

Ha a különböző tényezők együttes szerepét egy többdimenziós statisztikai eljárással, a „teljes faktoriális modellel” összegezzük, akkor azt látjuk, hogy elsősorban a fiatalok iskolai szintje, másodsorban a család iskolázottsága, azaz a származási háttér, illetve harmadsorban a fiatalok életkora befolyásolja a 15-29 éves fiatalok számítógéppel rendelkezését (13. ábra).

Ha az otthoni Internet-hozzáférést vizsgáljuk hasonló többdimenziós eljárással, akkor a „meghatározó erő” nagysága szerint a sorrend a következőképpen alakul: a származási háttér / a szülők iskolázottsága, az iskolai szint és a települési háttér szerepe a meghatározó (14. ábra). Ez azt jelenti, hogy a diplomás szülői háttérrel rendelkező fiataloknak 23,3%-a fér hozzá otthon Internethez, ezzel szemben áll a 8 általános szülői háttérrel rendelkezők 0,6%-os, illetve szakmunkásképzővel rendelkező szülők gyermekeinek 3,9 százalékos aránya (15. ábra). A főiskolát és egyetemet végzetteknek, illetve ezen a szinten tanulóknak 18,8%-a tudja otthon használni az Internetet, a szakmunkásképzőt végzett, illetve szakmunkásképzőben tanuló fiatalok 1,7 százalékaival szemben (16. ábra). Továbbá, míg a budapesti fiataloknak közel egyötöde (19,6%) internetezhet otthonról, a falun élő fiataloknál viszont ez arány mindössze 2,8% (17. ábra)!

Ha azt vizsgáljuk, hogy a fiatalok általában hol férnek hozzá Internethez, akkor azt találjuk a sokdimenziós statisztikai modellben, hogy az Internet-hozzáférés helyét leginkább a fiatalok iskolai szintje, az életkora és a család iskolázottsága magyarázza (18. ábra). A legnagyobb az iskolai szint szerinti különbség: a nyolc általánost végzettek 88,5%-ának nincs számítógépe és semmiféle Internethez való hozzáférése, és négyötöd (80,7%) ez az arány a szakmunkásképzőt végzeteknél, illetve szakmunkásképzőben tanulóknál. Ez az arány azért is döbbenetes, mert szakmunkásképzőt végzett, illetve szakmunkásképzőbe jár a 15-29 éves fiataloknak több mint kétötöde. Ezzel szemben a felsőfokon végzetteknek, illetve a főiskolán és egyetemen tanuló 15-29 éveseknek nem sokkal több mint egytizede nem rendelkezik PC-vel, vagy valamiféle Internethez való hozzáféréssel (19. ábra) (Gábor 2002). A második legnagyobb különbség az életkor alapján rajzolódik ki. Ez azt jelenti, hogy 15-17 éveseknek 29,4%-a olyan, akinek nincs ugyan számítógépe, de máshol internetezik, a 27-29 éveseknek viszont ez

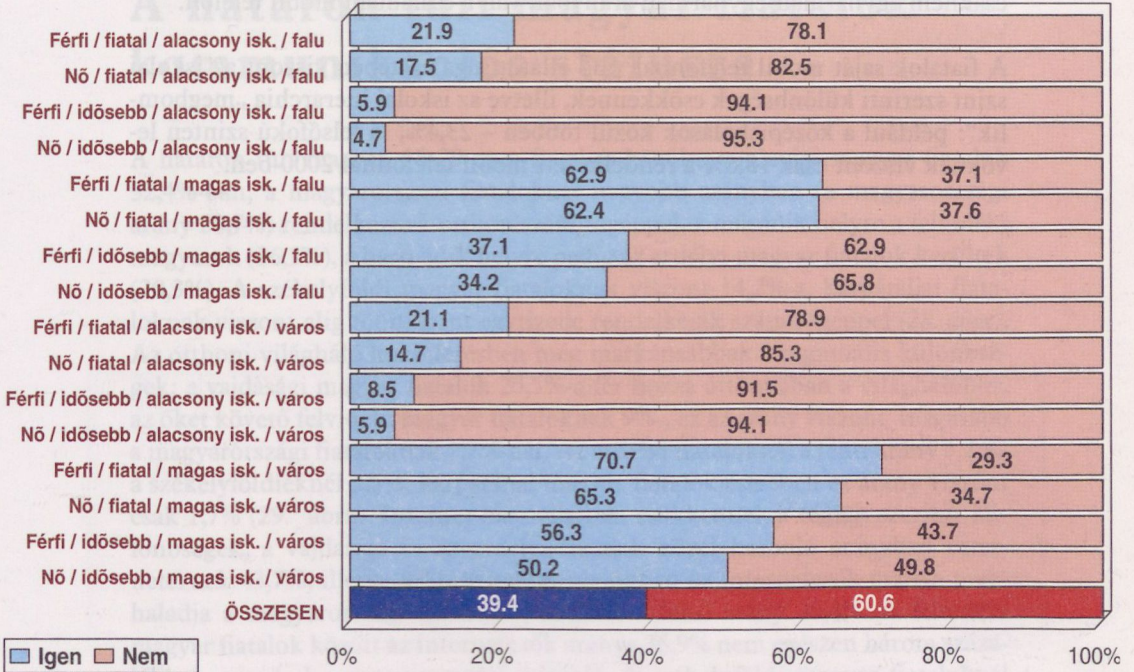
az arány alig több egytizednél (11,1%) (20. ábra). Közel hasonló különbség figyelhető meg a szülők iskolai végzettsége alapján is (21. ábra). Azok a fiatalok, akiknél a szülők legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános 84,2 %-a nem rendelkezik számítógéppel és Internet-hozzáférési lehetőséggel sem otthon, se máshol - se iskolában, se munkahelyen, azoknál, akiknél legalább az egyik szülő szakmunkásképzővel rendelkezik, 61,2% fenti arány, azoknál viszont, akiknél az egyik szülő diplomával rendelkezik nem sokkal több mint egyötödre (21,6%) csökken azoknak az aránya, akik nem férnek hozzá a világhálózathoz. A 15-29 éves fiatalok internetezését (azt, hogy valahol interneteznek-e egyáltalán) többdimenziós statisztikai modellben összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a leginkább befolyásoló tényező ez esetben is az iskolai szint, az életkor és a család iskolázottsága (22. ábra).

Ez azt jelenti, hogy a felsőfokú intézményben tanulók, illetve diplomával rendelkezők csaknem háromnegyede (74,5%), a középiskolába járóknak, illetve érettségizetteknek mintegy fele (51%) internetezik. Ha a fiatalok iskolai szintje szakmunkásképző, akkor alig több mint egytizedük (13%), ha pedig nyolc általános, kevesebb, mint egytizedük (8,1%) internetezik (23. ábra). Korcsoport szerint pedig addig míg a 15-17 éves fiataloknak közel háromnegyede, a 27-29 éves fiataloknak viszont alig több, mint egynegyede internetezik (24. ábra). A szülők iskolázottságát figyelembe véve pedig azt látjuk, ha legalább az egyik szülő diplomás, akkor a fiataloknak több, mint kétharmada (69,6%), ha pedig nyolc általános, akkor alig több, mint egytizede (13,6%) internetezik (25. ábra)!

A szocio-demográfiai (iskolázottság, nem, kor és lakóhely) adatokat együtt vizsgálva azt találjuk, hogy a legnagyobb az internetezők aránya a 22 évnél fiatalabb, iskolázottabb (legalább középiskolába járó, illetve középiskolai végzettséggel rendelkező) városiak körében – 70,7%, ezt közelítik a 22 évnél fiatalabb városi nők – 65,3%. A „fiatalabb” városiakat követik a „fiatalabb” falusi férfiak (62,9%), illetve nők (62,5%). Csak ezután következnek mintegy húsz százalékkal leszakadva az idősebb, magasabban iskolázott városi férfiak és nők, közöttük az internetezők aránya 56,3%, illetve 50,2%. A következő csoport szintén mintegy húsz százalékkal leszakadva a 22 évnél idősebb, magasabb iskolázottsággal rendelkező falusi férfiak és nők csoportja, közöttük az internetezők aránya 37,1%, illetve 34,2%. A közel hasonló arányban és kevésbé interneteznek az alacsony iskolázottsággal rendelkező falusi és városi férfiak, 21,9%, illetve 21,1%. Legkevésbé pedig az alacsony iskolázottsággal rendelkező városi, illetve falusi nők interneteznek – 5,9%, illetve 4,7% (lásd a 26. ábrát a következő oldalon).

26. Internetezik-e - a megkérdezett alapvető szocio-demográfiai jellemzői
Nem/Kor (22 évesig „fiatal”)/Iskolai szint (középszkolától „magas”)/Lakóhely

„IFJÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N=8000 fő

A kommunikációs státusz igen fontos eszköze a mobil telefon. Többdimenziós statisztikai modellünkben azt látjuk, hogy a mobil telefonttal rendelkezést leginkább az életkor befolyásolja, a korábbiakéhoz (Internet-hozzáférés, Internet-használat stb.) képest, megmarad a szülők iskolázottságnak jelentős befolyásoló szerepe, kimutatható ugyan, de látványosan csökken az iskolai szint hatása. Ez azt jelenti, hogy a 15-17 évesek közül csaknem minden harmadik, a 27-29 évesek közül viszont alig minden tizedik rendelkezik saját telefontal. A szülők iskolai végzettsége alapján pedig azt találjuk, hogy abban az esetben, ha legalább az egyik szülő diplomával rendelkezik, akkor a családoknak több, mint kétharmadában van a családnak, illetve a fiatalnak saját magának mobil telefonja, ha a szülők egyike legalább szakmunkásképzővel rendelkezik, akkor a családok közel felében, ha pedig a szülők legmagasabb iskolai végzettsége nyolc általános, akkor egyharmad az előbbi arány (27. ábra). A felsőfokú

szinten (felsőoktatási intézményekbe járók, illetve diplomával rendelkezők) családjának négyötödében, a középiskolai és szakmunkásképző szinteken csaknem egyharmad-egyharmad arányban van a családban mobil telefon.

A fiatalok saját mobil telefontal való ellátottsága esetében viszont az iskolai szint szerinti különbségek csökkennek, illetve az iskolai hierarchia „megbomlik”: például a középiskolások közül többen – 23,4%, a felsőfokú szinten levőknek viszont csak 18,8%-a rendelkezett mobil telefontal 2000-ben.

A „MOZAIK 2001©” vizsgálat: A határon túli magyar fiatalok kommunikációs státusza

A határon túli magyar, 15-29 éves fiatalok közül a vajdasági magyar fiatalok 32,4%-ban, a magyarországi fiataloknál nagyobb arányban (a magyarországi arány 28,7%) rendelkeznek otthon számítógéppel, a második helyre a felvidéki magyarok (26,3%), a harmadik helyre pedig az erdélyi magyar fiatalok kerültek (20,3%). A székelyföldi magyar fiataloknak viszont 14,2%-a, kárpátaljai fiataloknak viszont alig több, mint egytizede rendelkezik számítógéppel (28. ábra). Az otthoni világháló hozzáférésben még markánsabbak a regionális különbségek: a vajdasági magyar fiatalok 20,5%-a fér hozzá otthonában a világháléhoz, az őket követő felvidéki magyar fiataloknak 9%-, ez az arány viszont magasabb a magyarországi fiataloknak 7,7%-nál. Az erdélyi fiataloknál a fenti arány 5,2 %, a székelyföldiekénél 2,5%, kárpátaljai magyar fiatalok esetében ez arány viszont csak 1,7% (29. ábra). Internet-használatban csökkennek a régiók szerinti különbségek, a vajdasági és az erdélyi fiatalok közel hasonló arányban interneteznek 43,7%, illetve 43%. Mindkét régióban az internetezők aránya meghaladja a magyarországi fiatalokét, akiknél a fenti arány 39,4%. A felvidéki magyar fiatalok között az internetezők aránya 36,9% nem egészen három százalékkal marad el a magyarországi átlagtól. A székelyföldi magyar fiataloknál 31,9%, a kárpátaljai fiatalok esetében pedig 28,3% a fenti arány (30. ábra).

A sokdimenziós statisztikai modell szerint mindegyik régióban (a vajdasági fiatalok kivételével) az életkor szerint digitális szakadék – a magyarországi fiatalokhoz hasonlóan – igen nagy a világháló használatban (31. 32. 33. 34. 35. ábrák) A digitális szakadék különösen nagy a felvidéki, székelyföldi, kárpátaljai régióban különösen nagy 32,4%-tól 22,1 %-ig terjed 15-17 éves fiatalok Internet használata az adott régióban (lásd 2. sz. táblázat).

2. táblázat Az Internet-használat eltérése az átlagtól 15-17 éves korban régióként

Régiók	internetezik (%)	15-17 éves (%)	Eltérés (%)
Felvidéki fiatalok	36,9	69,5	32,5
Székyföldi fiatalok	31,9	54,9	23,0
Kárpátaljai fiatalok	28,3	50,8	22,5
Erdélyi fiatalok	43,0	62,1	19,1
Vajdasági fiatalok	43,7	45,4	1,7

Az „elsőéves hallgatók szociológiai vizsgálata”: A kommunikációs státusz és középosztályosodás

Az elsős hallgatók szociológia vizsgálatának beemelése vizsgálódásaink körébe – a fiatalok kommunikációs státuszának elemzésébe – több szempontból is kézenfekvőnek látszott. A 2001/2002. tanév elsőseinek helyzetét meghatározza az egyre kedvezőbbé váló demográfiai háttér, a felsőoktatás expanziójának igen erőteljes kibontakozása, amely egyben a felsőoktatás piacosodásának expanziója is: a 2001-ben felvett elsősök rendkívül magas aránya saját költségére folytatja tanulmányait (a költségtérítéses diákok aránya a teljes populáción belül - amely száma az idén megközelítette a 100 ezer főt – 47,5%). Növekedett a levelező tagozatos hallgatók aránya (jelenleg 32,4%), de terjedőben van a távoktatásos forma is (11,7%).

A felsőoktatás egyfajta tömegesedésének egyik eredménye, hogy nő a főiskolába felvettek aránya (2001-es adataink szerint az összes felvettek 73%-a főiskolás, míg 1999-ben ez az arány 50% körül volt).

Számolnunk kellett azzal is, hogy a felsőoktatás expanziója azt is jelenti, hogy az elsős hallgatók származási és anyagi helyzetének leginkább meghatározója – a felsőoktatás expanziójától elválaszthatatlan – a középosztályosodási folyamat, amely a fiatalok továbbtanulási esélyeit növeli, ugyanakkor nem beszélhetünk a származási, etnikai, nemek közötti különbségek megszűnéséről, inkább azoknak átrendeződéséről.

Azaz az elsős hallgatók a korcsoport szerinti digitális szakadék „kedvező” oldalát képezik, és a fiataloknak azon csoportjába tartoznak, akikre a középosztályosodás következtében a fiatalok átlagánál magasabb fogyasztói státusz jellemző, vagyis a fogyasztás dinamikus növekedése csökkenti a fiatalok ezen rétegére éppen úgy vonatkozó származási, települési egyenlőtlenségeket. Mielőtt rátérnénk az elsős hallgatók kommunikációs státuszának jellemzésére, röviden összefoglaljuk demográfiai, társadalmi hátterüknek legfontosabb jellemzőit.

1. Az elsős hallgatók létszámának demográfiai-szociális összetétele

A 2001/2002 évi tanévben az elsőéves nappali szakos hallgatók száma 50308 fő volt. A férfiak aránya 45,3%, a nők pedig 54,7%. A nappali szakos hallgatóknak 66,7%-a főiskolai, 33,3%-a egyetemi hallgató. A hallgatóknak 87,1%-a állami, 13,1%-a költségtérítéses képzésben részesül. Életkor szerint a nappali szakos hallgatóknak mintegy egynegyede (25,1%) 19 éves, több, mint egyharmada (38,8%) 20 éves, csaknem egynegyede (24,3%) 21-22 éves, 7,1% 23-24 éves és a hallgatóknak 4,7%-a 25 évnél idősebb. A kormegoszlást elsősorban az magyarázza, hogy az érettségi évében 60%-át, csaknem kétharmadát vették fel az első éves hallgatóknak.

Az 1997/98 első éveseivel összehasonlítva a férfiak aránya lényegesen emelkedett – 40%-ról 45,3%-ra. Alapvető fordulat következett be a főiskolai és egyetemi hallgatók arányában. A főiskolai hallgatók aránya 40%-ról 66,7%-ra emelkedett ebben az időszakban. Az elsőéves nappali tagozatos hallgatók körében 1997/98-hoz képest 22%-ról 27%-ra emelkedett a megyeszékhelyekről érkezők aránya (Székelyi – Csepeli – Örkény – Szabados 1998, 54-55).

Az összes elsős hallgató (a nappalisok mellett figyelembe véve a levelezős, esti és távoktatásos tagozatra jelentkezőket is) 39,7%-a első generációs értelmiségi, közel egyharmada második generációs, és egynegyede harmadik generációs értelmiségi lesz. A főiskolásoknak csaknem fele, 47,3%-a, az egyetemistáknak viszont csak egynegyede lesz első generációs értelmiségi. Az egyetemistáknak egyharmada harmadik generációs a főiskolások egyötödével szemben. Az is megállapítható, hogy a nők nagyobb arányban válnak első generációs értelmiségivé, mint a férfiak. Az első generációs értelmiségivé válik a falusiak 55,3%-a, a kisvárosiaknak 44,5%-a, a megyei jogú városokból érkezőknek 38,7%-a, a budapestieknek viszont csak 17,1%-a. A budapestieknek közel fele harmadik generációs értelmiségivé válik, ezzel szemben a falusiaknak alig több, mint egytizede, a kisvárosiaknak alig egyötöde, a megyei jogú városokból érkezőknek mintegy egyötöde.

Az apáknak az összes megkérdezett százalékában több mint egyharmada diplomás, az anyák estében is közel hasonló az arány. Az apák között azonban 21,4% az egyetemet, 15,7% a főiskolát végzettek aránya, az anyáknál viszont az arány megfordul, 14,9% az egyetemet és 23,6% a főiskolát végzettek aránya.

Az apáknak közel egyötöde, az anyáknak viszont alig egytizedének a legmagasabb iskolai végzettsége a szakmunkásképző. Képzési szint szerint igen markánsak a különbségek: az egyetemisták apjának mintegy fele diplomás: 33%-a egyetemet, 17,2%-a főiskolát végzett. Az anyáknak pedig 23,6%-a végzett egyetemet és 28,6%-a pedig főiskolát. A főiskolások apjának, illetve anyjának alig több, illetve nem egészen egyharmada diplomás. Szembetűnő az is, hogy az egyetemisták apjának alig több mint egytizede, a főiskolásoknak viszont egyötöde rendelkezik szakmunkásképzőben szerzett legmagasabb iskolai végzettséggel.

A nappali tagozatos hallgatók apjának csaknem egyharmada a munkásosztályhoz, egyötöde pedig a kishivatalnok, kisburzsoá osztályokhoz tartozik, az anyák esetében pedig mintegy egynegyed, egyharmad sorolható a fenti osztályokba. Az a tény, hogy a nappali tagozatos hallgatók fele munkás és kispolgári, kisburzsoá családból származik, (a levelező hallgatóknál ugyanezeket az adatokat találjuk) több szempontból meghatározza az elsős hallgatók szociológiai helyzetét: a hallgatók fele számára az egyetemi polgárrá válás mindenképpen felemelkedés, azaz kézzelfogható a középosztályosodás folyamata. A szülők anyagi helyzetét osztályszempontból vizsgálva pedig az is látható, hogy a fogyasztói javak birtoklása, valamint a „hagyományos” – föld, ház – tulajdonlás különösen a munkás elitre, valamint a kispolgári, kisburzsoá osztályokra jellemző. Ennek a változásnak igen fontos következménye, hogy míg korábban a főiskolai és egyetemi hallgatók családi szocializációjában a kulturális háttér volt a meghatározó (ez természetesen napjainkban is fontos, lásd a harmadik generációs értelmiségivé válók magas arányát), napjainkban viszont egyre inkább az anyagi, fogyasztói, anyagi központú tulajdonosi háttér válik meghatározóvá.

A családi háttéren belül a gazdasági tőke szerepének előretörését jól mutatja, hogy az elsősöknek mintegy egynegyede említett befolyásos vállalkozót, és csaknem 15%-a felsőszintű gazdasági vezetőt, ezzel szemben elismert művészt, tudóst, sajtónál dolgozó újságírót a megkérdezetteknek alig több mint egytizede említett. Figyelemre méltó a helyi szintű politikusok (7,2%) és az egyházi vezetők (4,8%) említése a befolyásos rokonok körében. A főiskolások esetében különösen figyelemre méltó, hogy a hallgatók családi, rokoni körének a befolyásos vállalkozó, a piac világa és az országos szint helyett a helyi politika világára koncentrálódik, ezt azért is hangsúlyoznunk kell, mert az elsősöknek a kétharmada főiskolás.

Az első éves, nappali tagozatos hallgatóknak 23,9%-a falusi, 25%-a városi, 27,2%-a megyei jogú városi és 23,9%-a budapesti. Az arányok 1997/1998 tan-

évhez képest nem változtak, azaz az oktatási expanzió ellenére az első éves egyetemi polgárok sokkal urbanizáltabb környezetből kerülnek ki, mint az ország polgárai, akinek 40%-a él falvakban. (Székelyi – Csepeli – Örkény – Szabados 1998, 54-55).

Ráadásul a képzés szint szerint igen jelentős különbség rajzolódik ki. A nappali szakos főiskolásoknak egynegyede, az egyetemistáknak viszont alig több mint egyötöde falusi. Különösen figyelemre méltó, hogy az egyetemistáknak csaknem egyharmada budapesti a főiskolások egyötödével szemben. Figyelemre méltó az is, hogy a levelező szakosok még inkább városi környezetből kerülnek ki, mint a nappali szakos hallgatók annak ellenére, hogy a budapestiek aránya a nappali szakosok egynegyedéről egyötödre csökken. Figyelemre méltó az is, hogy mind az egyetemisták, mind a főiskolások mintegy egyötöde falusi.

A nappali tagozatos hallgatók 2,6%-a, a levelezősöknek 3%-a említette, hogy romák vannak felmenőik között. A nappali szakos egyetemisták 1,4%-a, a főiskolásoknak viszont 3,2%-a roma származású. A levelező szakosok esetében az egyetemisták aránya 3,2%, a főiskolásoké azonban 2,8%. A roma származású egyetemi polgárok aránya igen alacsony a mintában, de azért, hogy a roma fiatalok inkább levelező szakosok, megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy a roma fiatalok továbbtanulásában inkább játszik szerepet „vékony szálon” történő, de mégis kimutatható középosztályosodása, mint a romák támogatására fordított oktatáspolitikai törekvések egyik eredménye.

2. Az elsős hallgatók kommunikációs státusza.

A kommunikációs státusz kiépülésének dinamizmusa

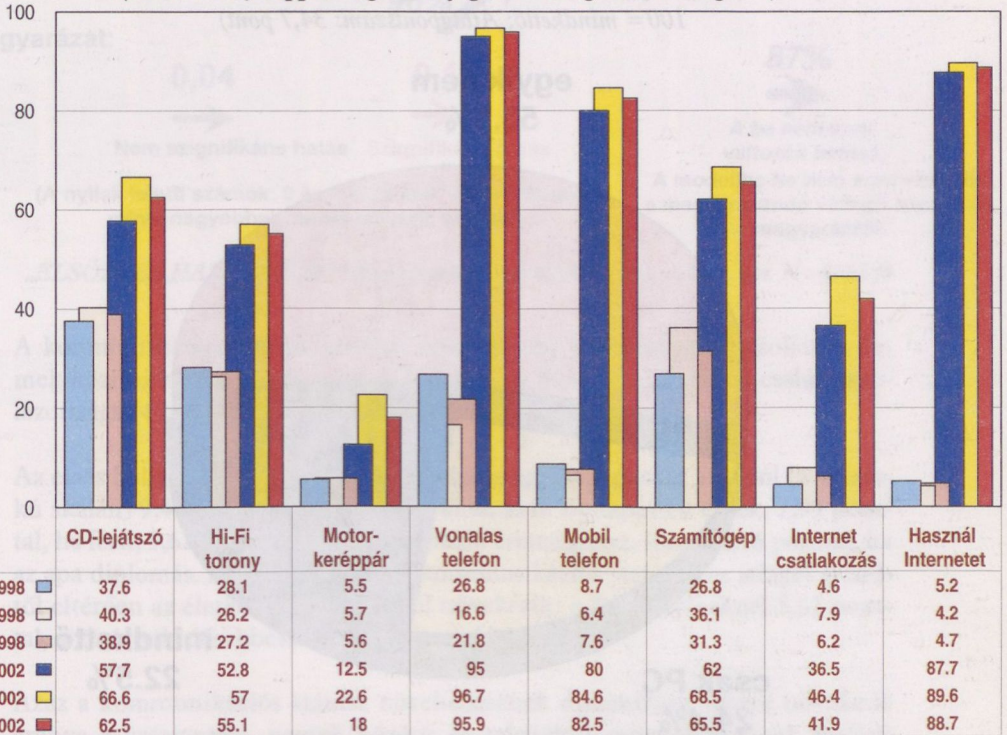
Az összes első éves hallgatók közel kilenctizede, 86,9%-a rendelkezik mobil telefontal, 42,5%-a számítógéppel és 22,5%-a saját Internettel. Közel háromnegyedük (72,3%) olyan családból jött, ahol számítógéppel rendelkeznek, és több, mint harmaduk (39,5%) családjában a számítógép-használat a világhálóval való kapcsolattal párosul. Az elsős nappali tagozatos hallgatók saját javakkal való ellátottsága tehát lényegesen magasabb, mint a 15-29 éves magyar fiataloké. Ez azt jelenti, hogy a felsőoktatás expanziója a felsőoktatásba kerülő fiatalok fogyasztási státuszának egyre növekvő szerepével jár együtt. A saját fogyasztási státusz növekvő szerepe is alátámasztja, hogy az oktatási expanzió összekapcsolódik a középosztályosodással, de ezt igen markánsan mutatják a szülők osztályhátterére vonatkozó adatok is.

A 2001/2002. évi és az 1997/98. évi elsős nappali tagozatos hallgatók két elit csoportját a közgazdász és jogász hallgatókat összehasonlítva különösen szembevetendő a kommunikációs státusz kiépülésének dinamizmusa. 1998-ban mobiltelefonnal a hallgatóknak csak 7,6%-a rendelkezett. A megkérdezettek alig egyharmadának (31,3%) volt számítógépe és otthoni Internet kapcsolattal rendelkezők aránya pedig 6,2% volt. A világhálót pedig az elsős hallgatóknak 4,7%-a használta. Ezzel szemben 2002-ben elsős közgazdász és jogász hallgatók mobil telefonjának aránya több, mint tízszeresére 82,5%-ra, a számítógéppel rendelkezők aránya mintegy kétszeresére, 65,5%-ra, az otthon Internet-csatlakozással rendelkezők aránya pedig csaknem hétszeresére 41,9%-ra emelkedett. Az internetező elsős hallgatók aránya pedig mintegy húszszorosára 88,7%-ra nőtt (41. ábra).

41. Eszközellátottság alakulása 1998-2002

(Az elsőséves, nappali tagozatos jogász és közgazdász hallgatók)

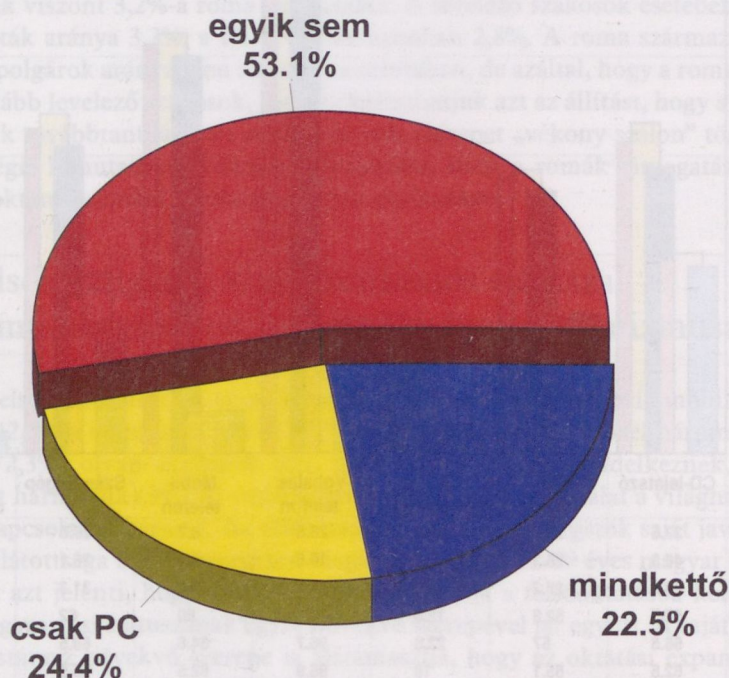
Az „Elsőséves hallgatók 1998” és az „Elsőséves hallgatók 2002” vizsgálatok, Oktatóiskutató Intézet, 1998-ban N=1226 fő, 2002-ben N=216 fő

Az is szembeűnő, hogy 2002-ben nemcsak az elsős hallgatók elit csoportja, hanem az elsős hallgatót összességét tekintve azt tapasztaljuk, hogy számítógéptől (72,3%) az otthoni hozzáférésig (39,5%) és az Internet-használattig (78,6%) eléri, illetve megközelítik a két elit csoport – a nappali közgazdász és jogász hallgatók – arányát.

A kommunikációs státusz dinamikus növekedése mellett is fennmaradtak bizonyos társadalmi egyenlőtlenségek. Az elsős hallgatók 24,4%-a rendelkezik saját számítógéppel Internet-csatlakozás nélkül, míg 22,5%-uk saját Internettel is (ha nem vesszük figyelembe a háztartás más tagjai tulajdonában lévő eszközöket (42. ábra).

42. A megkérdezett kommunikációs státusza

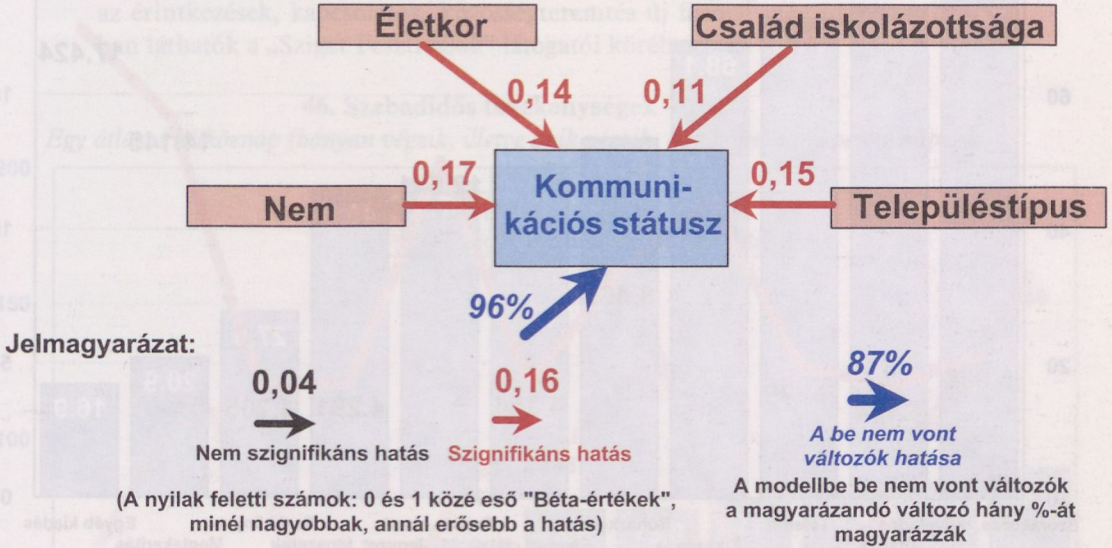
(Van-e saját PC, Internet: 0=egyik sem, 50= csak PC, 100= mindkettő; Átlagpontszám: 34,7 pont)

„ELSŐÉVES HALLGATÓK” Oktatókutatató Intézet, 2001. nov. - 2002. ápr. N=4562 fő

43. A megkérdezett kommunikációs státusza (teljes faktoriális modell)

- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 9,2%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az F-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 4.389 fő

„ELSŐÉVES HALLGATÓK” Oktatáskutató Intézet, 2001. nov. - 2002. ápr. N=4562 fő

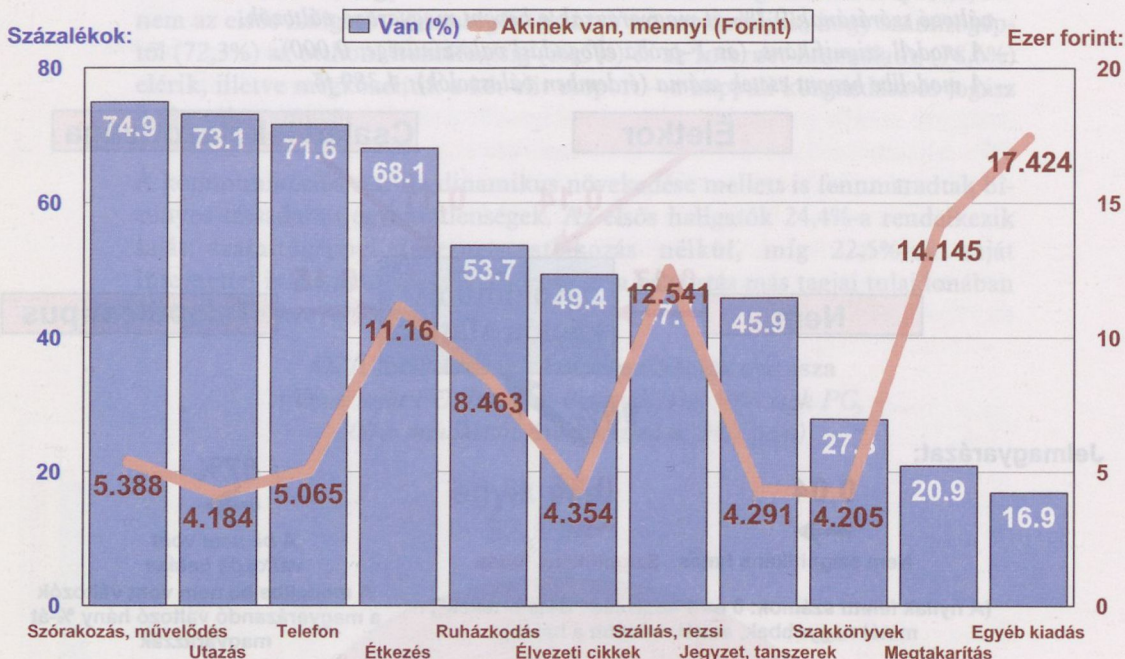
A kommunikációs státusz javaival rendelkezést azonban befolyásolják a nemek közötti különbségek, a településtípus, az életkor, valamint a család iskolázottsága (43. ábra).

Az elsős hallgatók kommunikációs státusza egy 34,7 pontos átlagtól (a százfokú skálán) 9,49 ponttal magasabb azoknál, akik Budapesten élnek, 7,99 ponttal, ha férfi, 5,61 ponttal, ha mindkét szülő érettségizett, illetve 4,16 ponttal, ha az apa diplomás. Az elsős hallgatók kommunikációs státusza az átlagos trendtől eltérően az életkor emelkedésével növekszik: a 24-25 éveseknél 5,61 ponttal, a 26 évnél idősebeknél 10,44 ponttal (44. ábra).

Azaz a kommunikációs státusz növekedésének dinamikája, illetve növekedő aránya a származási, nemek közötti és települési egyenlőtlenségek mellett ment végbe, illetve következett be.

45. Kiadások szerkezete – 2002

Egy átlagos hónapban (van-e, az érdemben válaszolók átlaga forintban)

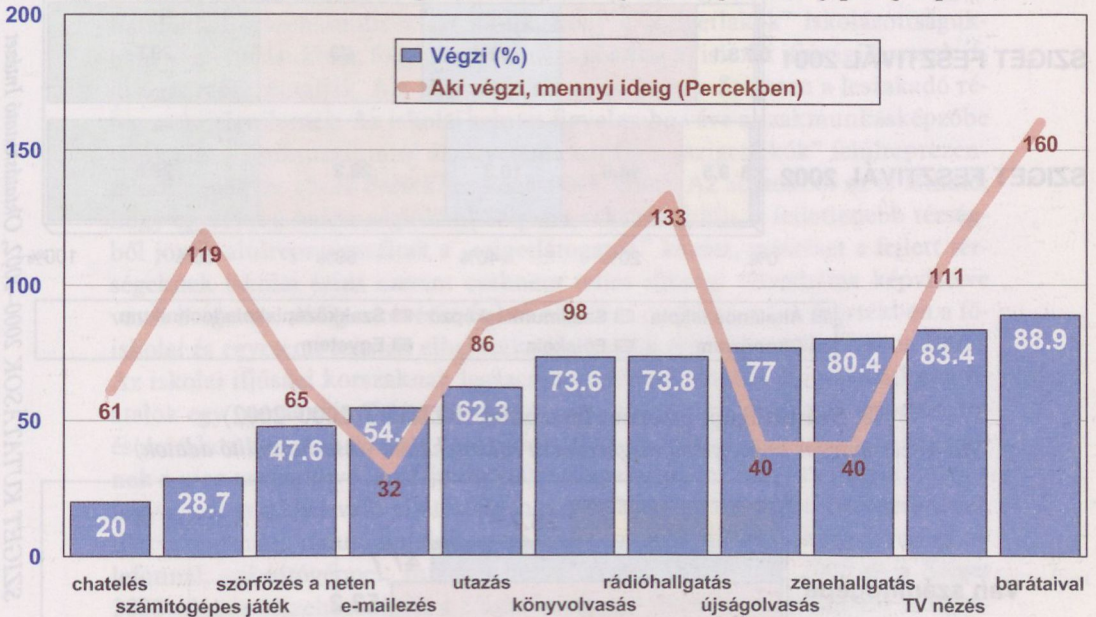
„ELSŐÉVES HALLGATÓK” Oktatókutatató Intézet, 2001. nov. - 2002. ápr. N=4562 fő

Az elsős hallgatók vizsgálatából az is kiderül, hogy a kommunikációs státusz kiépülése átalakítja a fiatalok életformáját. Az elsős hallgatók 73,1%-a költ havonta 5038 forintot telefonra, amely azt jelenti, hogy a telefonra fordított összeg gyakoriság szerint a második helyet foglalja el a hallgatók kiadásai között, a kifizetés nagysága szerint pedig az előkelő negyedik helyre sorolódik (45. ábra). Az Internet-használat fontos részévé vált az elsős hallgatók szabadidős tevékenységének is. Egy átlagos nap a hallgatóknak több mint fele (54,4%) 32 percet internetezik és közel fele (47,6%) hatvanöt percet tölt a világhálón szörfözéssel. Figyelemre méltó, hogy a hallgatók egyötöde egy órát tölt chateléssel. Több mint egynegyede (28,7%) a hallgatóknak napi két órát hódol a számítógépes játékoknak (46. ábra).

A számítógép- és az Internet-használat az információk megszerzése és a lazítás (játék) különösen a kapcsolatok építésében-fenntartásában játszik igen fontos szerepet, különösen a „csetelés” hozza létre a kapcsolat- és közösségteremtés új formáit (nyelvi kifejezésben, érintkezési módban stb.) és új tereit (Gábor 2001). A számítógép- és Internet-használattal járó életforma váltás, valamint az érintkezések, kapcsolatok, közösségteremtés új formái még nyilvánvalóbban láthatók a „Sziget Fesztiválok” látogatói körében.

46. Szabadidős tevékenységek – 2002

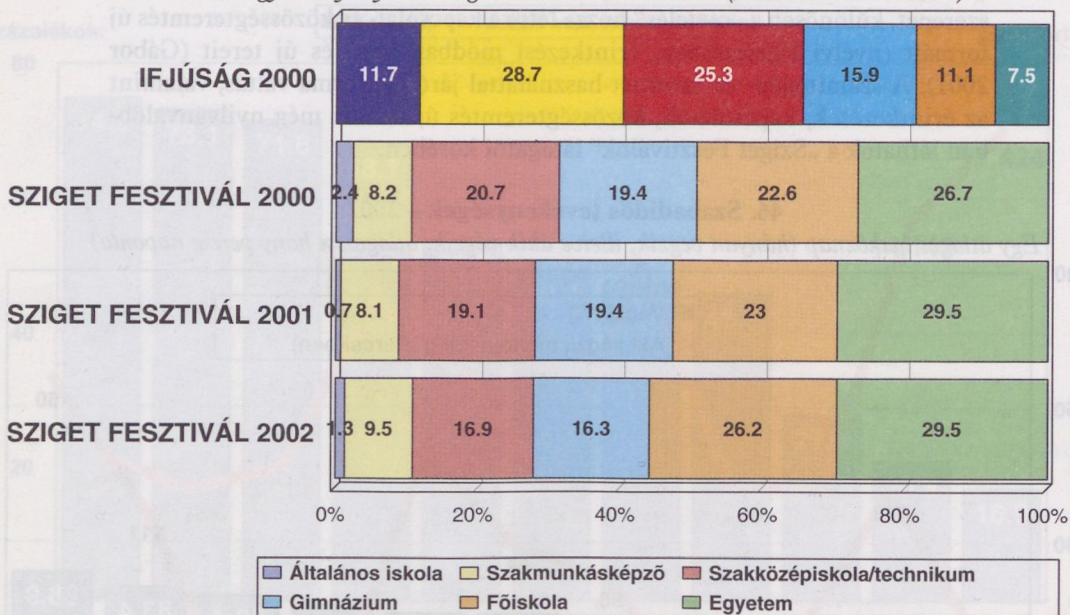
Egy átlagos hétköznap (hányan végzik, illetve akik végzik, átlagosan hány percig naponta)

„ELSŐÉVES HALLGATÓK” Oktatókutató Intézet, 2001. nov. - 2002. ápr. N=4562 fő

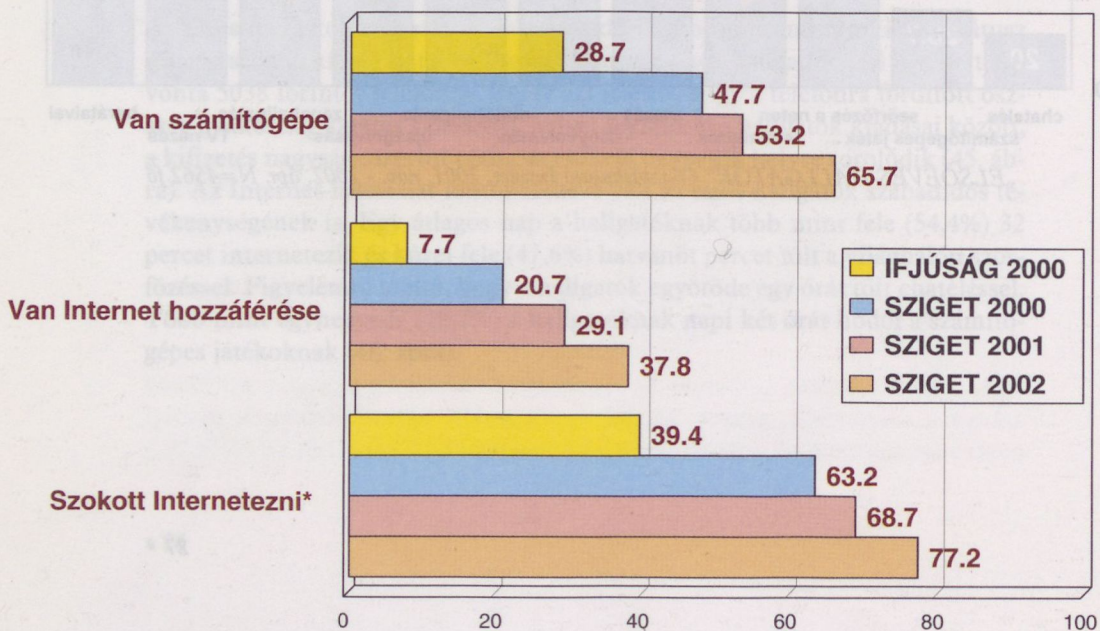
47. Iskolai szint * szerinti megoszlás

Az összes magyar anyanyelvű megkérdezett százalékában (összehasonlító adatok)

48. Számítógép, internet használat (SZIGET 2000–2002)

Az összes magyar anyanyelvű megkérdezett százalékában (összehasonlító adatok)

A „Sziget-vizsgálatok”: Kommunikációs státusz és középosztályosodás

1. A Sziget fiataljai az iskolai ifjúsági korszak fiataljai

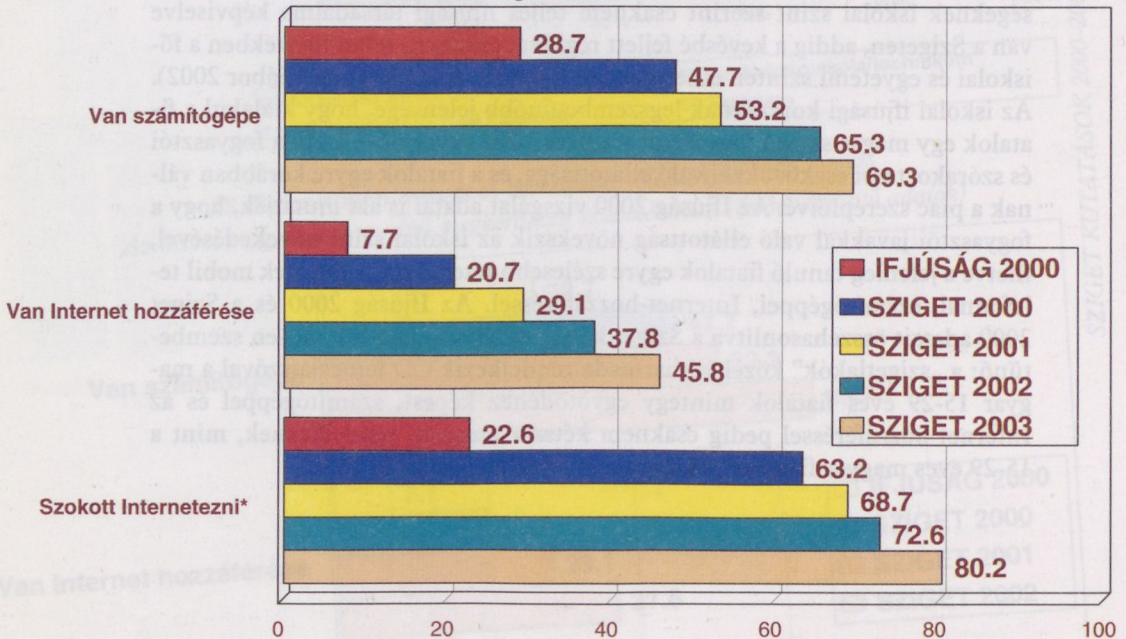
A Sziget Fesztivál 2000 15-29 éves fiataljait az Ifjúság 2000 15-29 éves magyar fiatalokkal összehasonlítva azt látjuk, hogy a „szigetlakók” iskolázottságukban, nyelvtudásukban, fogyasztói státuszukban az új iskolai ifjúsági korszak ifjúságát reprezentálják. Azt támasztja alá az is, hogy a Szigeten a leszakadó réteg nem jelenik meg. Az iskolai szintet figyelembe véve a szakmunkásképzőbe járók alul-, a gimnáziumtól az egyetemi szintig a „szigetlakók” felülreprezentáltak a magyar 15-29 évesekhez képest (47. ábra). Az adatokból az is látható, hogy egyrészt a fejlett régiókból Szigetre érkezők felül-, a fejletlenebb térségből jövők alulreprezentáltak a „szigetlátogatók” között, másrészt a fejlett térségeknek iskolai szint szerint csaknem teljes ifjúsági társadalma képviselve van a Szigeten, addig a kevésbé fejlett régiókat csaknem teljes mértékben a főiskolai és egyetemi szinten elhelyezkedő fiatalok reprezentálják (Gábor 2002). Az iskolai ifjúsági korszaknak legszembetűnőbb jelensége, hogy kialakul a fiatalok egy magas szintű fogyasztói státusza, azaz egyre növekszik a fogyasztói és szórakoztatói eszközökkel való ellátottsága, és a fiatalok egyre korábban válnak a piac szereplőivé. Az Ifjúság 2000 vizsgálat adatai is azt mutatják, hogy a fogyasztói javakkal való ellátottság növekszik az iskolai szint növekedésével, illetve a jelenleg tanuló fiatalok egyre szélesebb rétegei rendelkeznek mobil telefontal, számítógéppel, Internet-hozzáféréssel. Az Ifjúság 2000 és a Sziget 2000 adatait összehasonlítva a Sziget középosztályosodása különösen szembe-tűnő: a „szigetlakók” közel kétharmada rendelkezik CD lemezjátszóval a magyar 15-29 éves fiatalok mintegy egyötödéhez képest, számítógéppel és az Internet-hozzáféréssel pedig csaknem kétszer annyian rendelkeznek, mint a 15-29 éves magyar fiatalok (48. ábra).

2. A kommunikációs státusz dinamikus kiépülése: Sziget Fesztivál 2000–2002

A Sziget társadalma 2001-ben, de lényegében még 2002-ben is szociális összetételében (származás, iskolázottsági szint, lakóhely stb.) ugyanazon arányokat, tendenciákat mutatta, ugyanakkor 2002-re nagymértékben megváltozott, jelentősen emelkedett a szigetlakók kommunikációs státusza. A számítógéppel rendelkezők aránya 2000-tól 2002-ig 47,7%-ról 65,7%-ra növekedett, az Internettel rendelkezők aránya pedig csaknem megduplázódott, 20,7%-ról 37,8%-ra emelkedett (49. ábra). Az internetezők aránya pedig csaknem kétharmadról majdnem négyötödre emelkedett. Az Internet-használat különböző formái kiszélesedtek, és egyre általánosabbá váltak. A weboldalak megtekintése a 2000 évi 51,9%-ról 69,7%-ra, a zene letöltése pedig 22,4%-ról 42,3%-ra emelkedett 2002-re. Az e-mailezés pedig 51,9%-ról 69,7%-ra, a „csetelők” aránya pedig 22,4%-ról 42,3%-ra nőtt a tárgyalt időszakban.

49. Számítógép, internet (2000–2003)

Az összes megkérdezett százalékában

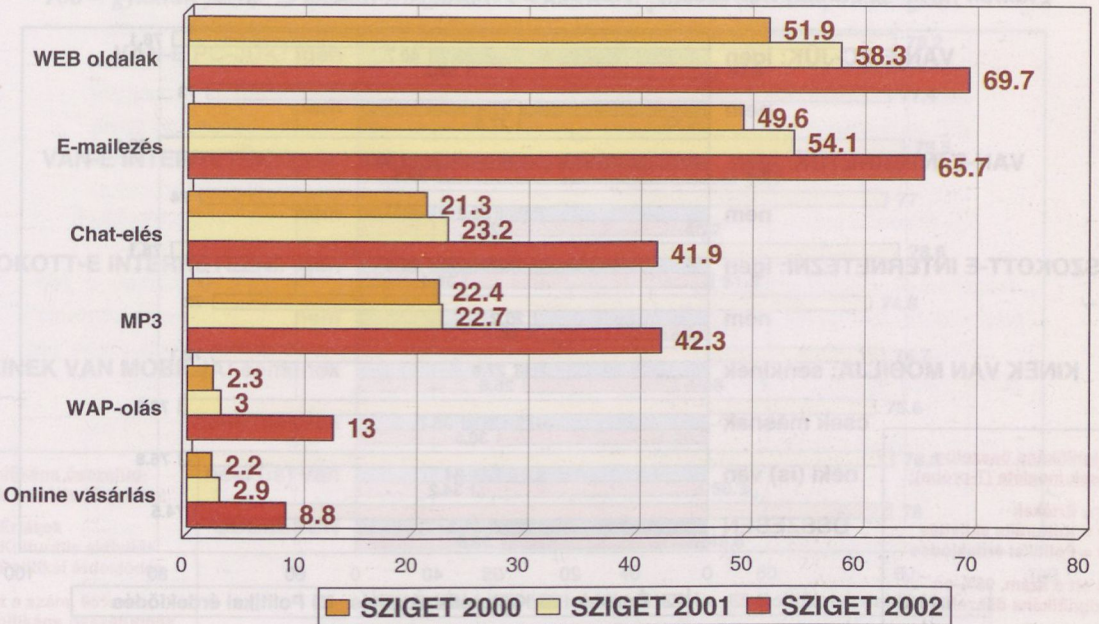
SZIGET KUTATÁSOK 1999–2003, Oktatókutató Intézet

Figyelembe kell még azt is venni, hogy 2002-ben már több mint minden tizedik (13%) szigetlátogató „wappol”, illetve csaknem minden tizedik próbálta ki az online vásárlást (8,8%) (50. ábra).

50. Internet használat formái (SZIGET 2000–2002)

Az összes magyar anyanyelvű megkérdezett százalékában (összehasonlító adatok)

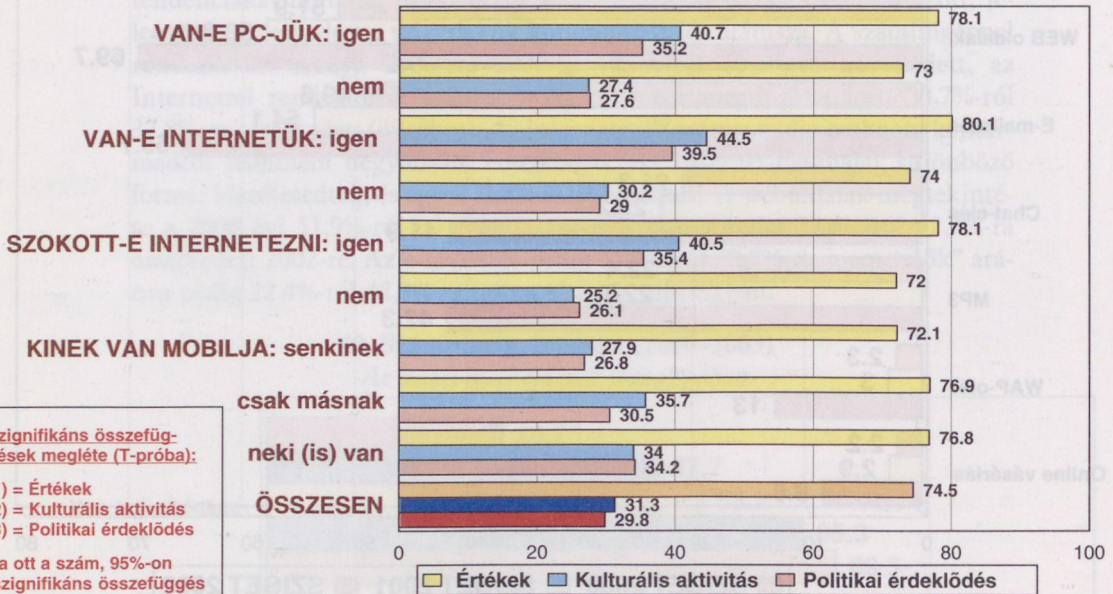
SZIGET KUTATÁSOK 2000–2002, Oktatókutató Intézet

3. A kommunikációs státusz kiépülése és az értékrend változása

Az életformaváltást jól láttuk, amikor azt vizsgáltuk, hogy a fiatalok értékorientációjának egyik igen fontos vonulata a posztmaterális értékeket és az individualizálódást egyaránt kifejező speciális értékorientáció (a változatos, érdekes élet, kreativitás) milyen összefüggésben van a fiatalok számítógép-, Internet-ellátottságával, az internetezéssel és azzal, hogy van-e mobilja.

51. Mobiltelefon, számítógép, internet használat összefüggései az értékekkel, a kulturális aktivitással és a politikai érdeklődéssel (IFJÚSÁG 2000)

Átlagértékek a százfokú skálákon: „Értékek” = változatos élet, érdekes élet, kreativitás a 100-fokú skálán összegezve (0=egyáltalán nem fontos, 100=nagyon fontos); „Kulturális aktivitás” = színház, múzeum, hangverseny a 100-fokú skálán összegezve (0=egyáltalán nem jár, 100=gyakran jár); „Politikai érdeklődés” = érdeklő-e a politika (0=nem, 100=igen)

„IFJÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N=8000 fő

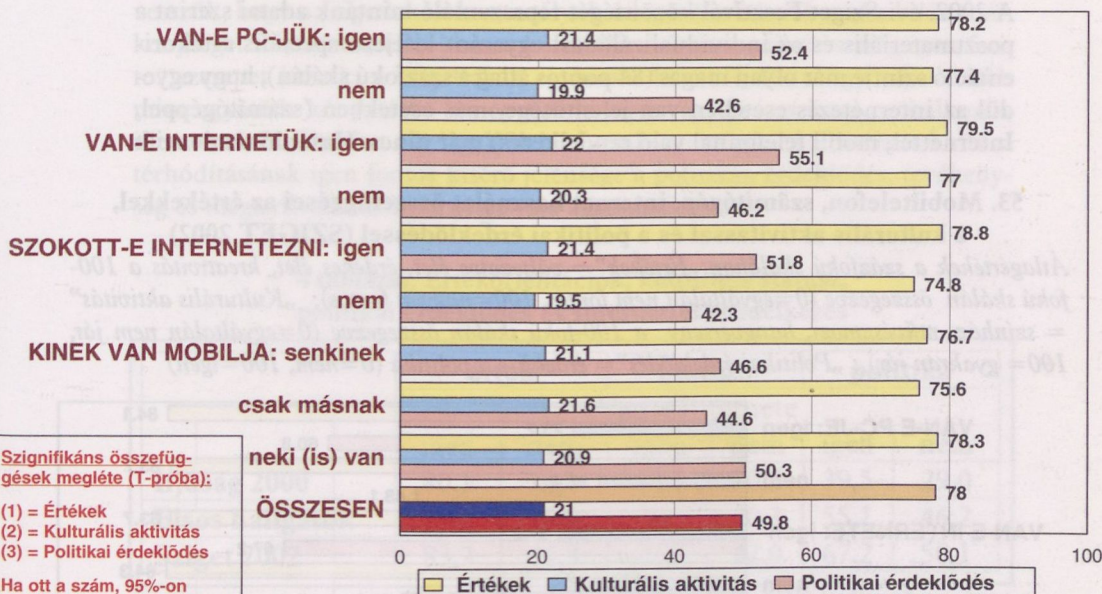
Az Ifjúság 2000-ben azt találtuk, hogy akár a számítógéppel, akár az Internet-hozzáféréssel, illetve az internetezéssel, illetve a mobil telefonhasználatnál szignifikáns összefüggést mutat. Ezt találtuk akkor is, amikor a fiatalok kulturális státuszával, illetve politikai érdeklődésével összefüggésben vizsgáltuk a fiatalok kommunikációs státuszát (51. ábra):

Az első éves hallgatók esetében már nem ilyen egyértelmű a helyzet. A következő ábra adatai azt mutatják (52. ábra), hogy gyengébbek ezek a kapcsolódások a magasabb státuszú (leendő diplomás) fiatalok esetében:

Az elsős hallgatók körében – a teljes fiatal populáció esetében tapasztaltakkal

52. Mobiltelefon, számítógép, internet használat összefüggései az értékekkel, a kulturális aktivitással és a politikai érdeklődéssel (ELSŐÉVESEK)

Átlagértékek a százfokú skálákon: „Értékek” = változatos élet, érdekes élet, kreativitás a 100-fokú skálán összegezve (0=egyáltalán nem fontos, 100=nagyon fontos); „Kulturális aktivitás” = színház, művészmozi, hangverseny a 100-fokú skálán összegezve (0=egyáltalán nem jár, 100=gyakran jár); „Politikai érdeklődés” = érdeklő-e a politika (0=nem, 100=igen)

„ELSŐÉVES HALLGATÓK” Oktatókutatató Intézet, 2001. nov. - 2002. ápr. N=4562 fő

szemben – már nincs olyan szoros kapcsolat a vizsgált értékek és a számítógép birtoklása között, és kevésbé „függvénye” az elsősök politikai és kulturális aktivitásának, hogy van-e valakinek mobil telefonja.

A magyar fiatalok esetében általában igaz, hogy a magasabb kommunikációs státusszal inkább rendelkeznek az aktív, változatos, életet kedvelő, magas kulturális státuszú és a politika iránt érdeklődő fiatalok, mint azok, akik alacsony kommunikációs státusszal rendelkeznek.

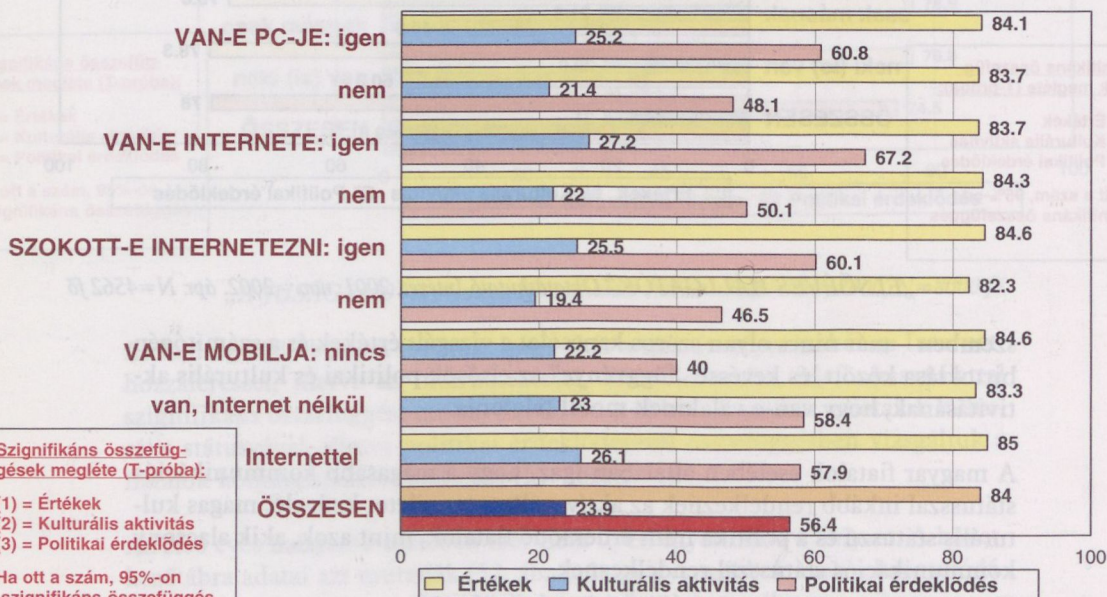
Az elsős hallgatókat vizsgálva viszont azt is láttuk, az individualizálódást kifejező értékorientáció előtérbe kerülése, a fogyasztói és kommunikációs státusz

fokozott kiépülése elmosza ezeket a különbségeket, a fiatalok belépése az információs társadalomba, éppen úgymint az ifjúsági kultúra váltása, azt jelenti, hogy jól megfér egymással a magas és a fogyasztói kultúra - azaz az internetkultúra térhódítása az elit kultúra átalakulásával párhuzamosan megy végbe. Különösen jól látható ez a tendencia a Sziget vizsgálatokban (53. ábra).

A 2002. évi Sziget Fesztivál közönségét reprezentáló mintánk adatai szerint a posztmaterialis és az individualizálódást egyaránt kifejező speciális értékorientáció szintje már olyan magas (84 pontos átlag a százfokú skálán), hogy egyedül az internetezés esetében van jelentősége, más esetekben (számítógéppel, Internettel, mobil telefonnal való rendelkezés) már nincs. Hasonló tendenciát

53. Mobiltelefon, számítógép, internet használat összefüggései az értékekkel, a kulturális aktivitással és a politikai érdeklődéssel (SZIGET 2002)

Átlagértékek a százfokú skálákon: „Értékek” = változatos élet, érdekes élet, kreativitás a 100-fokú skálán összegezve (0=egyáltalán nem fontos, 100=nagyon fontos); „Kulturális aktivitás” = színház, művészmozi, hangverseny a 100-fokú skálán összegezve (0=egyáltalán nem jár, 100=gyakran jár); „Politikai érdeklődés” = érdeklődés a politika (0=nem, 100=igen)

SZIGET 2002. Teljes szigetlakó minta (N=1005), Oktatáskutató Intézet

figyelhetünk meg a kulturális státusszal és politikai érdeklődéssel összefüggésben is. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy az Internettel rendelkezők esetében a politikai érdeklődők és nem érdeklődők közti különbség nemhogy csökkent, hanem nőtt, a politika iránt érdeklődők aránya 67,2%, az Internettel nem rendelkezők esetében pedig 50,1% a szigetlakók körében. A 15-29 éves magyar fiatalok körében viszont a fenti arányok 39,5%, illetve 29%. Ha figyelembe vesszük, hogy a szigetlakók korosztályuk átlagánál aktívabb szabadidős tevékenységet folytatnak, életükben a kulturális-művészeti tevékenység igen fontos szerepet játszik: a szigetlakók egyharmada zenél, fest, vagy rajzol, több mint egyötöde könyvtárba jár, egytizede vers- vagy prózaírással próbálkozik, illetve művészfilmeket néz legalább heti rendszerességgel. Az Internet-kultúra térhódításának igen fontos kísérő jelensége a politikai, érdeklődés, tevékenység és megnyilvánulás Internetre való áthelyeződése.

4 táblázat. Értékorientációk, kulturális státusz, politikai érdeklődés és Internettel rendelkezés

	érték		kultúra		politika	
	Van-e Internete					
	igen	nem	igen	nem	igen	nem
Ifjúság 2000	80,1	74,0	44,5	30,2	39,5	29,0
Elsős hallgatók	79,5	77,0	22	20,3	55,1	46,2
Sziget 2002	83,7	84,3	27,2	22,0	67,2	50,1

Forrás: *Ifjúság 2000, Elsős hallgatók szociológiai vizsgálata, Sziget 2002*

Összegzés

A fiatalok számítógép- és Internet-használatának értelmezésekor nem elég a fiatalok és felnőttek között húzódó digitális szakadékból kiindulnunk, hanem figyelembe kell vennünk, hogy a fiatalok és felnőttek közötti digitális szakadék része a magyar társadalomban érvényesülő digitális egyenlőtlenségeknek, amelyek beágyazódnak a magyar társadalom egyenlőtlenségi rendszerébe.

A fiatalok számítógép- és Internet-használatának vizsgálatokor szükségesnek tartjuk a „fogyasztói státusz” mintájára, a fiatalok „kommunikációs státusza” kategória megalkotását, melynek összetevői a személyi számítógéppel, Internet-hozzáféréssel való otthoni rendelkezés, általános Internet-hozzáférés, mely magába foglalja az otthoni és más hozzáférési helyeken (iskolában, munkahelyen stb.) való Internet-használatot. Továbbá vizsgáltuk azt is, hogy a fiatalok vagy családjuk valamely tagja rendelkezik-e mobil telefontal (esetenként adatokkal rendelkezőnk arra vonatkozóan is, hogy van-e WAP-olási lehetőségük). Ezt abból a feltevésből tesszük, hogy a kilencvenes években az ifjúsági korszakváltás zajlik le, melynek egyik legfontosabb mozgatója a középosztályosodás rendszerváltás utáni felgyorsulása.

Az Ifjúság 2000 vizsgálat adatai alapján az ezredfordulóra Magyarországon egy új ifjúság képe rajzolódik ki. A kilencvenes években a közoktatásban és a felsőoktatásban az expanziónak, a piacgazdaság kihívásainak következményeként a 15-29 éves fiataloknak a tanuló fiatalok váltak arányaiban is az egyik legfontosabb csoportjává. Ez összefügg azzal, hogy az iskolázottsági szint emelkedik, az iskolában eltöltött idő megnövekszik. Különösen vonatkozik ez a 15-24 éves fiatalokra, akik közül a 15-19 évesekre a középiskolába járás, a 20-24 évesekre pedig a felsőfokú intézményekbe járás, illetve befejezése jellemző, szemben a 25-29 évesekkel, akik körében a szakmunkásképzőt, illetve a középiskolát befejezők a domináns csoportok.

A korszakváltás dinamizmusát jól mutatja, hogy addig, míg a 20-24 évesek 27,9%-a tanul főiskolán, egyetemen, illetve fejezte be a főiskolát, egyetemet, addig a 25-29 éveseknek 18%-a. Az iskolai ifjúsági korszakban pedig növekszik a fiataloknak a világra való nyitottsága, saját fogyasztási státusza és bekapcsolódása az információs társadalomba. Az Ifjúság 2000 vizsgálat alapján viszont azt láttuk, hogy az iskolai korszakba lépés, a közoktatás és a felsőoktatás expanziója azonban a származási és területi (regionális) egyenlőtlenségek körül-

ményei között ment végbe. Ez azt jelenti, hogy az új ifjúsági korszak fiataljainak esélyeit befolyásoló tényezők, tehát saját kommunikációs státuszuk és fogyasztói státuszuk kiépülése attól függően emelkedik, hogy a fiatalok milyen iskolai szinten vannak.

A 15-29 éves magyar fiatalok 28,7%-ának volt azt otthonában számítógép, 7,6%-ának van Internet-hozzáférése otthon, 39,4%-a internetezik valamilyen formában. A megkérdezettek között 31% azok aránya, akik saját maguk, és 18,7% azoké, akiknek családja rendelkezik mobil telefontal a felvétel időpontjában, 2000-ben.

A kor szerinti különbségek a fiatalokon belül is kirajzolódnak: a 15-17 évesek 42,6%-a, 18-19 és 20-22 éveseknek mintegy egyharmada, a 23-26 és a 27-29 éveseknek alig több mint egyötödének otthonában van számítógép. Igen nagyok az iskolázottság szerinti különbségek is. Akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége a szakmunkásképző, 11%-ának, akiknek pedig egyetem, 66,7%-ának otthonában van számítógép. Igen nagyok a területi különbségek is: a budapesti fiatalok 47%-a, a falusiaknak viszont csak 17%-a fér hozzá otthonában számítógéphez. A települési különbségek markánsan kirajzolódnak a településnagyság szerint is: Budapesten 47%, az 1000 fő alatti településnél viszont 13,5% a számítógéppel otthon rendelkezők aránya. Markánsak a regionális különbségek is: a közép-magyarországiak 39,5%-a, az észak-magyarországi fiataloknak 22,5%-a, dél-alföldieknek pedig 19,9%-a rendelkezik otthon számítógéppel. Szembetűnők a származási különbségek: azoknak a fiataloknak, akiknél legalább az egyik szülő diplomás, csaknem kétharmada, akiknél legalább az egyik szülő szakmunkásképzővel rendelkezik, egyötöde, ha pedig 8 általánost végzett, 5,8%-uk rendelkezik otthon számítógéppel.

Ha a különböző tényezők együttes szerepét egy többdimenziós statisztikai eljárással, a „teljes faktoriális modellel” összegezzük, akkor azt látjuk, hogy elsősorban a fiatalok iskolai szintje, másodsorban a család iskolázottsága, azaz a származási háttér, illetve harmadsorban a fiatalok életkora befolyásolja a 15-29 éves fiatalok számítógéppel rendelkezését.

A szocio-demográfiai (iskolázottság, nem, kor és lakóhely) adatokat együtt vizsgálva, azt találjuk, hogy a legnagyobb az internetezők aránya a 22 évnél fiatalabb, iskolázottabb (legalább középiskolába járó, illetve középiskolai végzettséggel rendelkező) városiak körében – 70,7%, ezt közelítik a 22 évnél fiatalabb városi nők – 65,3%. A „fiatalabb” városiakat követik a „fiatalabb” falusi

férfiak (62,9%), illetve nők (62,5%). Csak ezután következnek mintegy húsz százalékkal leszakadva az idősebb, magasabban iskolázott városi férfiak és nők, közöttük az internetezők aránya 56,3%, illetve 50,2%. A következő csoport szintén mintegy húsz százalékkal leszakadva a 22 évnél idősebb, magasabb iskolázottsággal rendelkező falusi férfiak és nők csoportja, közöttük az internetezők aránya 37,1%, illetve 34,2%. A közel hasonló arányban és kevésbé interneteznek az alacsony iskolázottsággal rendelkező falusi és városi férfiak, 21,9%, illetve 21,1%. Legkevésbé pedig az alacsony iskolázottsággal rendelkező városi, illetve falusi nők interneteznek – 5,9%, illetve 4,7%.

A határon túli magyar 15-29 éves fiatalok közül a vajdasági magyar fiatalok 32,4%-a, a magyarországi fiataloknál nagyobb arányban (a magyarországi arány 28,7%) rendelkeznek otthon számítógéppel, a második helyre a felvidéki magyarok (26,3%), a harmadik helyre pedig az erdélyi magyar fiatalok kerültek (20,3%). A székelyföldi magyar fiataloknak viszont 14,2%-a, kárpátaljai fiataloknak viszont már alig több, mint egytizede rendelkezik számítógéppel. A sokdimenziós statisztikai modell szerint mindegyik régióban a (vajdasági fiatalok kivételével) az életkor szerint digitális szakadék – a magyarországi fiatalokhoz hasonlóan – igen nagy az Internet-használatban. Azaz a 15-17 éves fiatalok 23-28%-kal nagyobb arányban használnak Internetet egy-egy régióban, mint a régió fiataljainak átlaga. Az Internet-használat ugyanakkor beágyazódik a régió társadalmában kirajzolódó igen mély társadalmi egyenlőtlenségek rendszerébe. Nevezetesen igen markánsak az internetezők és nem internetezők között az iskolai szint szerinti különbségek. Felvidéken, Kárpátalján 32,56, illetve 28,42 százalékponttal tér el az internetezők aránya a főiskolára, egyetemre járó, illetve főiskolai, egyetemi diplomával rendelkező fiatalok esetében az adott régió fiataljainak átlagától. Az a tény, hogy a régiók fiataljainak internetezése igen nagy mértékben függ a szülők iskolázottságától, illetve településtípustól, azt mutatja, hogy a különböző régiók magyar fiataljainak kommunikációs státusza beágyazódik a származási és települési egyenlőtlenségek rendszerébe.

Azaz az elsős hallgatók a korcsoport szerinti digitális szakadék „kedvező” oldalát képezik, és a fiataloknak azon csoportjába tartoznak, akikre a középosztályosodás következtében a fiatalok átlagánál magasabb fogyasztói státusz jellemző, vagyis a fogyasztás dinamikus növekedése csökkenti a fiatalok ezen rétegére éppen úgy vonatkozó származási, települési egyenlőtlenségeket.

Összehasonlítva 2001/2002. évi és 1997/98. évi elsős nappali tagozatos hallgatók két elit csoportját: a közgazdász és jogász hallgatókat, különösen szembe-tűnő a kommunikációs státusz kiépülésének dinamizmusa. 1998-ban a hallgatóknak 7,6%-a rendelkezett mobil telefonnal, 31,3%-a számítógéppel, 6,2%-a kapcsolódott otthon Internethez, míg 4,7%-a használta az Internetet összesen, addig 2002-ben a közgazdász és jogász hallgatók mobil telefonjának aránya több, mint tízszeresére (82,5%), a számítógéppel rendelkezők aránya mintegy kétszeresére (65,5%), az Internet-csatlakozással rendelkezők aránya csaknem hétszeresére (41,9%), az internetezők aránya pedig mintegy húszszorosára (88,7%) nőtt. Az is szembe-tűnő, hogy az összes elsős hallgatót figyelembe véve a többségük adatai számítógéptől (72,3%) az otthoni hozzáférésig (39,5%) és az Internet-használatig (78,6%) eléri, illetve megközelíti a két elit csoport – a nappali közgazdász és jogász hallgatók – hasonló arányait 2002-ben. Az elsős hallgatóknál viszont azt láttuk, hogy a kommunikációs státusz növekedésének dinamikája, illetve növekedő aránya a származási, nemek közötti és települési egyenlőtlenségek mellett megy végbe, következik be.

Az elsős hallgatók vizsgálatából az is kiderül, hogy a kommunikációs státusz kiépülése átalakítja a fiatalok életformáját. A számítógép- és az Internet-használat az információk megszerzése és a lazítás (játék) különösen a kapcsolatok építésében-fenntartásában játszik igen fontos szerepet, főleg a „csetelés” hozza létre a kapcsolat- és közösségteremtés új formáit (nyelvi kifejezésben, érintkezési módban stb.) és új tereit.

A Sziget Fesztivál 2000 15-29 éves fiataljait az Ifjúság 2000 15-29 éves magyar fiatalokkal összehasonlítva azt látjuk, hogy a „szigetlakók” iskolázottságukban, nyelvtudásukban, fogyasztói státuszukban az „új iskolai ifjúsági korszak” ifjúságát reprezentálják. Azt támasztja alá az is, hogy a Szigeten a leszakadó réteg nem jelenik meg. Az iskolai szintet figyelembe véve a szakmunkásképzőbe járók alul-, a gimnáziumtól az egyetemi szintig a „szigetlakók” felülreprezentáltak a magyar 15-29 évesekhez képest. Az adatokból az is látható, hogy egyrészt a fejlett régiókból Szigetre érkezők felül-, a fejletlenebb térségből jövők alulreprezentáltak a „szigetlakók” között, másrészt a fejlett térségeknek iskolai szint szerint csaknem teljes ifjúsági társadalma képviselve van a Szigeten, addig a kevésbé fejlett régiókat csaknem teljes mértékben a főiskolai és egyetemi szinten elhelyezkedő fiatalok reprezentálják.

Míg a Sziget társadalma 2001-ben, de lényegében még 2002-ben is szociális összetételében (származás, iskolázottsági szint, lakóhely stb.) ugyanazon arányo-

kat, tendenciákat mutatta, 2002-re nagy mértékben megváltozott, jelentősen emelkedett a szigetlakók a kommunikációs státuszának kiépülése. A számítógéppel rendelkezők aránya 2000-től 2002-ig 47,7%-ról 65,7%-ra növekedett, az Internettel rendelkezők aránya pedig csaknem megduplázódott, 20,7%-ról 37,8%-ra emelkedett. Az internetezők aránya pedig csaknem kétharmadról majdnem négyötödre emelkedett. Az Internet-használat különböző formái kiszélesedtek és egyre általánosabbá váltak. A weboldalak megtekintése a 2000. évi 51,9%-ról 69,7%-ra, a zene letöltése pedig 22,4%-ról 42,3%-ra emelkedett 2002-re. Az e-mailezés pedig 51,9%-ról 69,7%-ra, a „csetelők” aránya pedig 22,4%-ról 42,3%-ra nőtt a tárgyalt időszakban. Figyelembe kell még azt is venni, hogy 2002-ben már több, mint minden tizedik (13%) szigetlátogató „wappol”, illetve csaknem minden tizedik próbálta ki az online vásárlást (8,8%).

A magasabb kommunikációs státusszal inkább rendelkeznek az aktív, változatos, életet kedvelő, magas kulturális státuszú és politika iránt érdeklődő fiatalok, mint azok, akik alacsony kommunikációs státusszal rendelkeznek. Az elsős hallgatókat vizsgálva viszont azt is láttuk, az individualizálódást kifejező értékorientáció előtérbe kerülése, a fogyasztói és kommunikációs státusz fokozott kiépülése elmossa ezeket a különbségeket. A fiatalok belépése az információs társadalomba az ifjúsági kultúra váltásával együtt azt jelenti, hogy jól megfér egymással a magas és a fogyasztói kultúra – azaz az Internet-kultúra térhódítása az elit kultúra átalakulásával párhuzamosan megy végbe.

A szigetlakókat vizsgálva azt is láttuk, hogy az internetkultúra térhódításának igen fontos kísérő jelensége a politikai tevékenység, illetve megnyilvánulás Internetre való áthelyeződése.

Felhasznált irodalom

- [1] Chisholm, Lynne (1993): *Élesebb lencse vagy új kamera?* Civilizációs korszakváltás és ifjúság. Szerkesztette: Gábor Kálmán, Szeged, Szociológiai Műhely, 49-68
- [2] J. Clarke - T. Jefferson: *A munkásosztály ifjúsági kultúrái*. In: Gábor Kálmán (2000) *A középosztály szigete*. Szeged, Belvedere Kiadó, 115-137
- [3] Dessewffy Tibor (2002a): *Mission impossible. Az információs társadalom lehetőségei Magyarországon*. In.: *A kocka el van veszve*. Budapest, Infonia-Aula, 96
- [4] Dessewffy Tibor (2002b): *Az Új Törvénykönyv*. In.: *A kocka el van veszve*. Budapest, Infonia-Aula, 28-29
- [5] Dessewffy Tibor – Fábíán Zoltán és társai (2002): *WIP A digitális jövő térképe – A magyar társadalom és az Internet*. 2002. Budapest, ITTK-TÁRKI, 8
- [6] DiMaggio, P. -Hargittai, E. (2001): *From the Digital Divide to Digital Enequality: Studying Internet Use as Penetration Increases*. (Working paper #19) Center for Arts and Cultural Policy Studies, Woodrow Wilson School, Princeton University.
- [7] Fábíán Zoltán (2002): *Digitális írástudás: a számítógép és Internet-használat elterjedtségének társadalmi jellemzői Magyarországon*. In.: *Társadalmi riport 2002* (szerkesztette: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György), Bp., TÁRKI, 158
- [8] Gábor Kálmán (2002): *Ifjúsági korszakváltás és a Sziget 2000-2002*. Budapest, Oktatókutató Intézet, kézirat
- [9] Gábor Kálmán (2002): *A magyar fiatalok és az iskolai ifjúsági korszak. Túl renden és osztályon?* In.: *Ifjúság 2000* (szerkesztette: Szabó Andrea, Bauer Béla, Laki László), Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet
- [10] Gábor Kálmán (2000): *A középosztály szigete*. Szeged, Belvedere Kiadó
- [11] Margaret Mead (1978): *Culture and Commitment. The New Relationship between the Generations in the 1970s*.
- [12] Székelyi Mária – Csepeli György – Örkény Antal – Szabados Tímea (1998): *Válaszúton a magyar oktatási rendszer*. Budapest, Új Mandátum Kiadó
- [13] Wilson, Ernest J. III. (1999): *Closing the Digital Divide*. Internet Policy Institute, Washington

A felhasznált adatbázisok legfontosabb jellemzői

1. IFJÚSÁG 2000: a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele. Országos reprezentatív vizsgálat a 15-29 éves magyar lakosságra (alappopuláció: 2.272.000 fő). Kérdőíves adatfelvétel kérdezőbiztosokkal („vásárolt véletlen minta”, a KSH kérdezőbiztosi hálózata), mintanagyság: 8.000 fő, a felvétel eszmei időpontja: 2000. január 1.

2. MOZAIK 2001: a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvételei. Reprezentatív vizsgálatok a belső-erdélyi (N=1912 fő), felvidéki (N=995 fő), kárpátaljai (N=496 fő), székelyföldi (747 fő) és vajdasági (N=1017 fő) magyar anyanyelvűek körében. Kérdőíves adatfelvétel kérdezőbiztosokkal („vásárolt véletlen minta”, a helyi kérdezőbiztosi hálózatok). A felvétel eszmei időpontja: 2001. január 1.

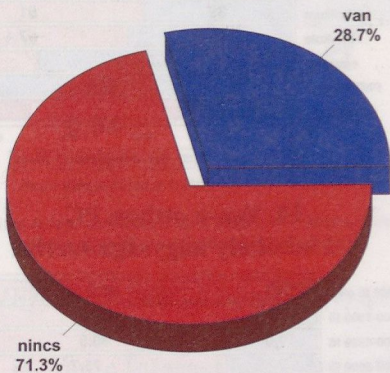
3. ELSŐ ÉVES HALLGATÓK SZOCIOLÓGIAI VIZSGÁLATA: az Oktatókutató Intézet adatfelvétele. Országos reprezentatív vizsgálat a 2001. szeptemberében valamely magyar felsőoktatási intézményébe felvett elsőéves hallgatók körében (alappopuláció: 95880 fő). Kérdőíves adatfelvétel kérdezőbiztosokkal (kvótás minta karra, nemre, tagozatra, finanszírozási formára, szintre, a Belvedere Meridionale kérdezőbiztosi hálózata), mintanagyság: 4562 fő, a felvétel időpontja: 2001. november, 2002. április.

4. SZIGET VIZSGÁLATOK 2000-2002: az Oktatókutató Intézet adatfelvételei. Reprezentatív vizsgálatok a Sziget Fesztiválokon megjelenő magyar anyanyelvű látogatók körében (alappopulációk: 2000-ben kb. 350 ezer, 2001-ben kb. 360 ezer, míg 2002-ben kb. 350 ezer fő). Kérdőíves adatfelvétel kérdezőbiztosokkal (egyszerű véletlen mintavétel, a Belvedere Meridionale kérdezőbiztosi hálózata). A mintanagyságok a következők voltak: 2000-ben 972 fő, 2001-ben 1050 fő, míg 2002-ben a teljes populációra 1005 fős, az „Internet Sátor” látogatóira 239 fős minta készült. Az adatfelvételeket a rendezvényeken folytattuk le (minden év augusztus elején).

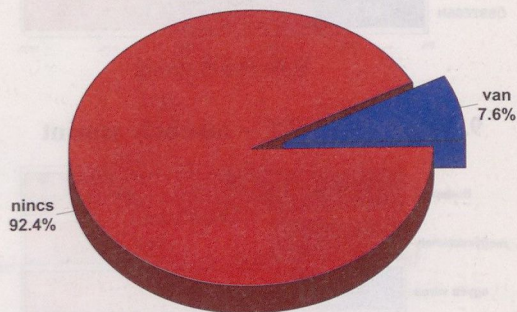
Ábrák

„IFYÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N = 8000, főszéptember

3. Van-e otthon PC ?

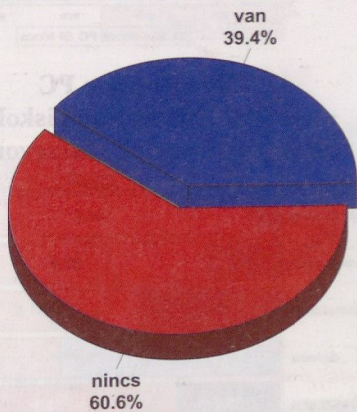

4. Van-e Internet hozzáférés otthon?

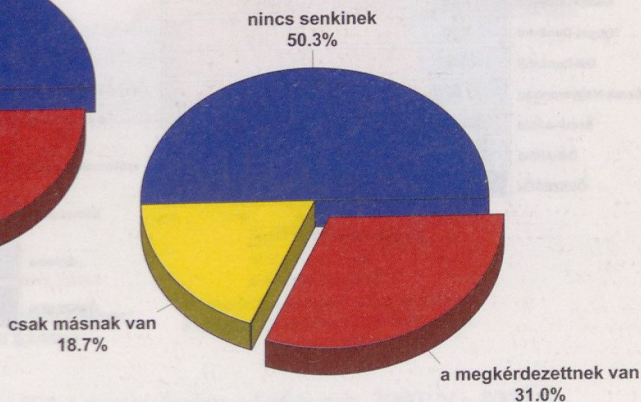

5. Internetezik-e?

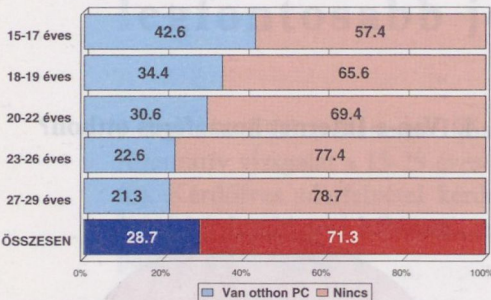
(Van Internet-hozzáférés otthon, vagy munkahelyen, iskolában, más helyen)

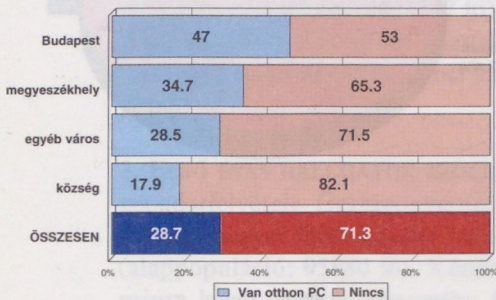
6. Van-e mobiltelefon a családban?

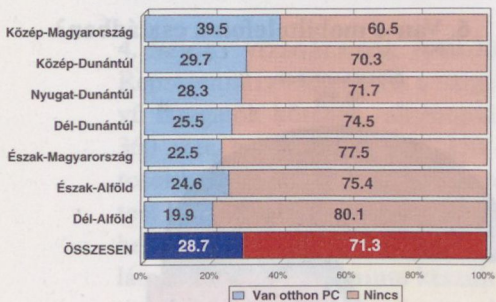
7. Van-e otthon PC – életkor szerint

9. Van-e otthon PC – lakóhely szerint

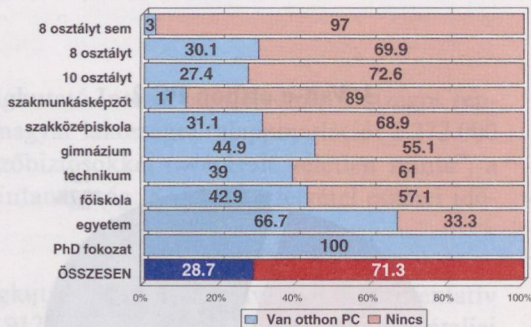

11. Van-e otthon PC – régiók szerint

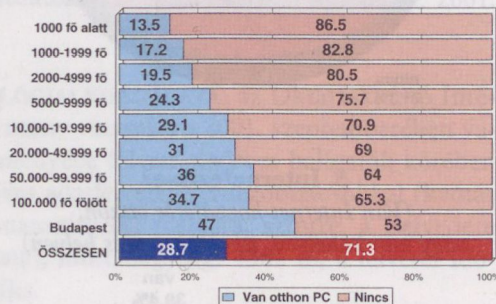
8. Van-e otthon PC

– legmagasabb iskolai végzettsége szerint

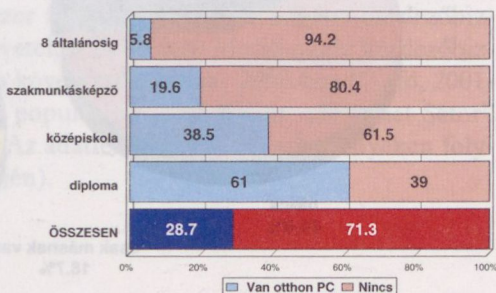
10. Van-e otthon PC

– a lakóhely nagysága szerint

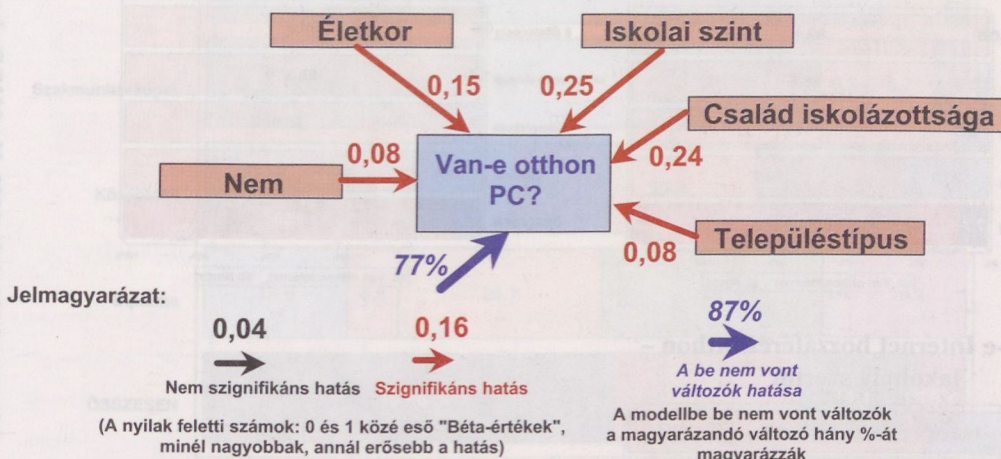
12. Van-e otthon PC

– a szülők legmagasabb iskolai végzettsége szerint (összevont)

13 Van-e otthon PC (teljes faktoriális modell)

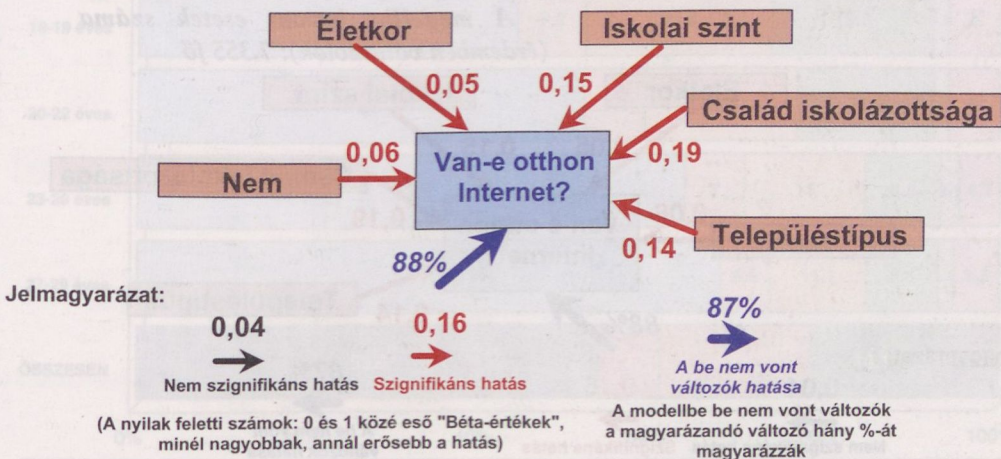
- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 23,3%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az F-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 7.360 fő

„IFJÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N=8000 fő

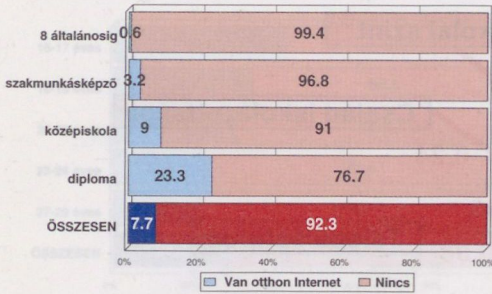
14. Van-e Internet hozzáférés otthon (teljes faktoriális modell)

- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 12,0%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az F-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 7.360 fő

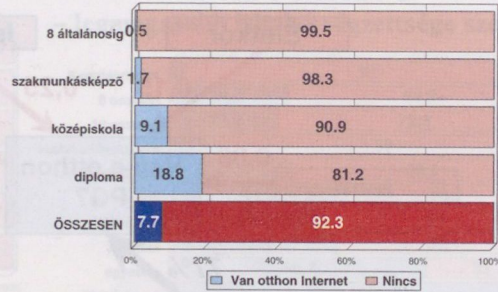

„IFJÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N=8000 fő

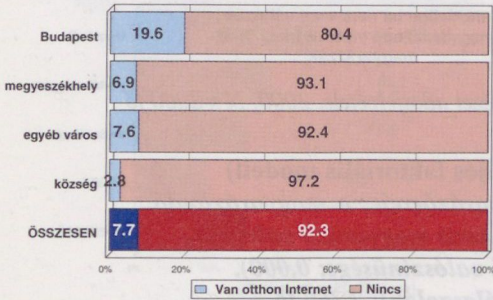
15. Van-e Internet hozzáférés otthon – a szülők legmagasabb iskolai végzettsége szerint

16. Van-e Internet hozzáférés otthon – iskolai szint* szerint (Iskolai szint: befejezte, vagy tanul)

17. Van-e Internet hozzáférés otthon – lakóhely szerint

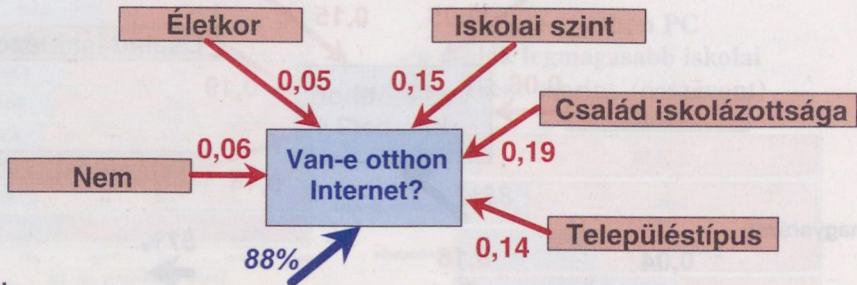

18. Hol fér hozzá az Internethez (teljes faktoriális modell)

– A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: magyarázandó változó szórásának 37,2%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.

– A modell szignifikáns, (az F-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).

– A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 7.355 fő

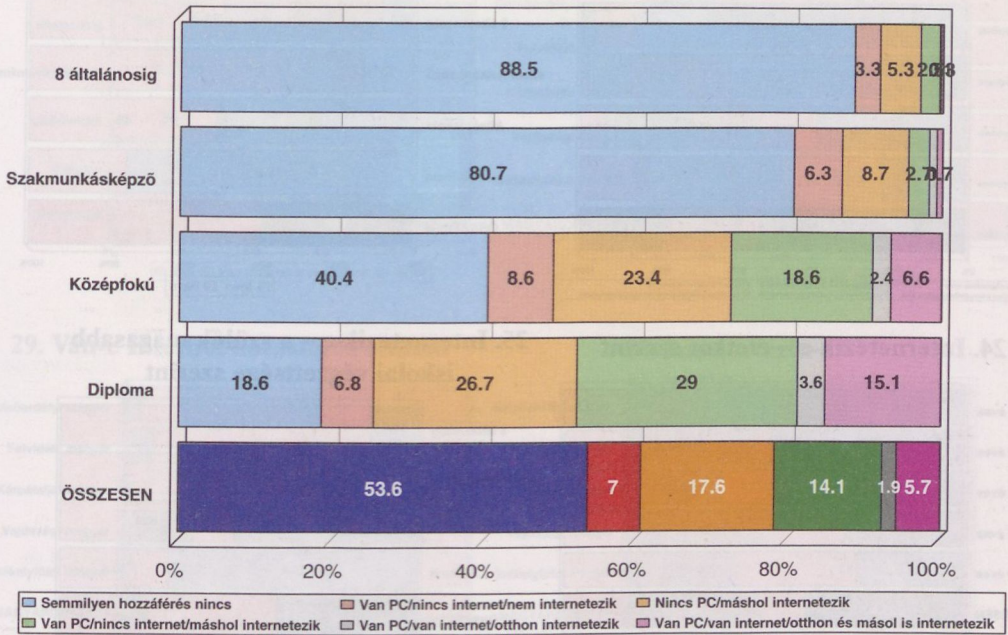
Jelmagyarázat:

0,04 → Nem szignifikáns hatás
 0,16 → Szignifikáns hatás
 87% → A be nem vont változók hatása
 A modellbe be nem vont változók a magyarázandó változó hány %-át magyarázzák

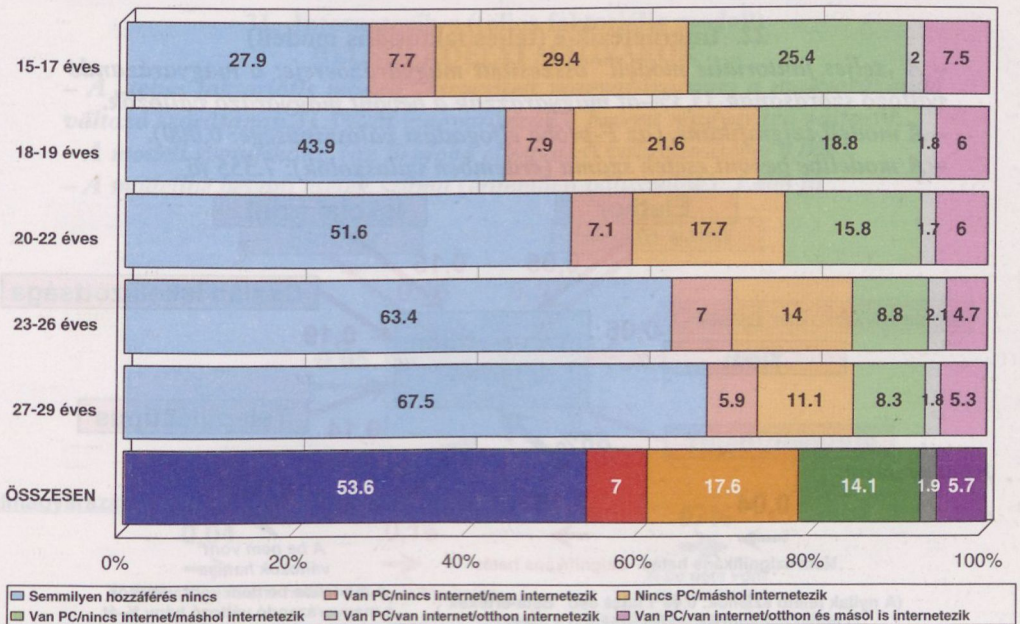
(A nyilak feletti számok: 0 és 1 közé eső "Béta-értékek", minél nagyobbak, annál erősebb a hatás)

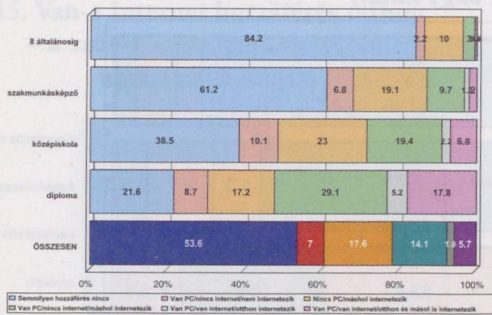
19. Hol fér hozzá az Internethez – iskolai szint* szerint (Iskolai szint: befejezte, vagy tanul)

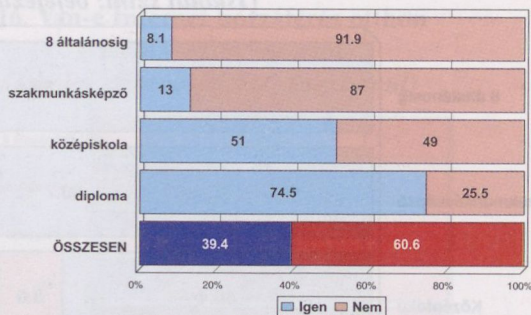
20. Hol fér hozzá az Internethez – korcsoportok szerint

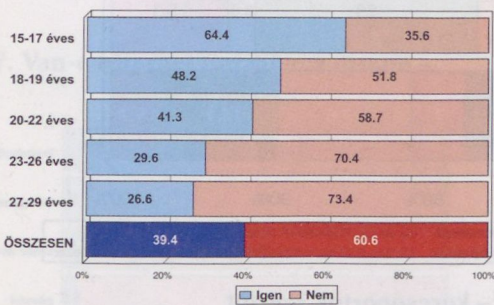
21. Internethez hozzáférés helye – a szülők magasabb iskolai végzettsége szerint

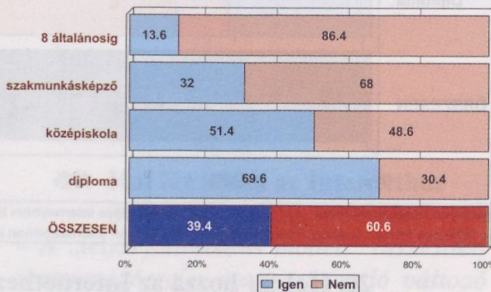
23. Internetezik-e – iskolai szint* szerint (Iskolai szint: befejezte, vagy tanul)

24. Internetezik-e – életkor szerint

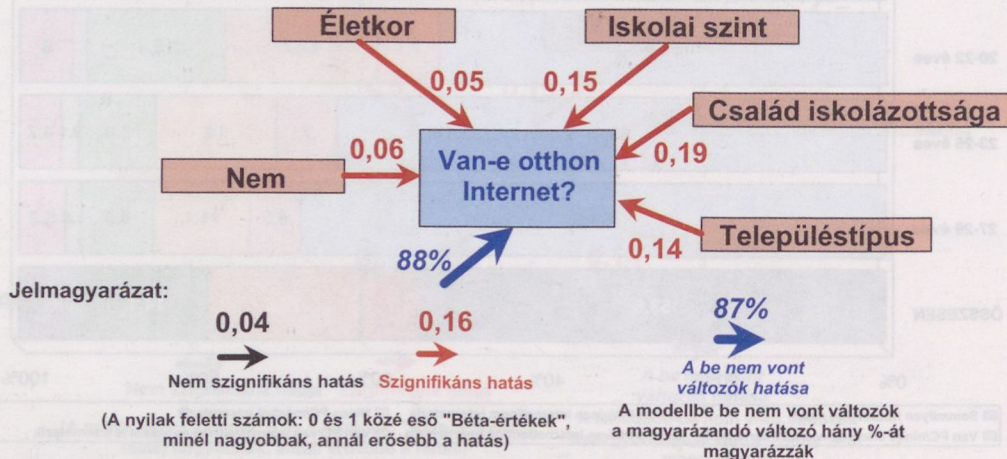

25. Internetezik-e – a szülők magasabb iskolai végzettsége szerint

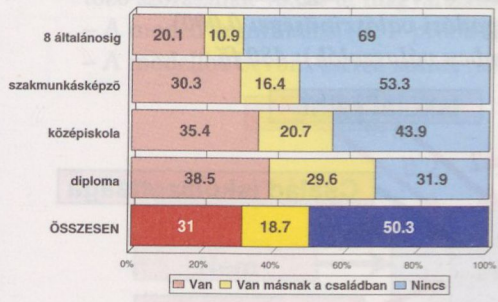

22. Internetezik-e (teljes faktoriális modell)

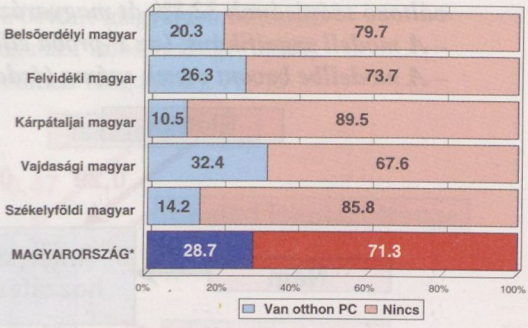
- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 33,3%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az F-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 7.355 fő

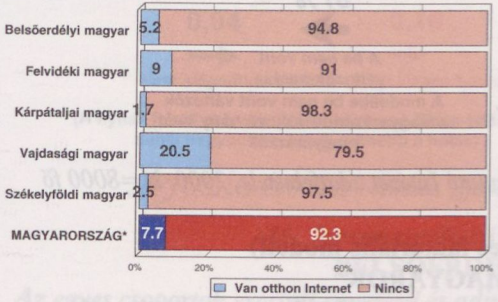
27. Van-e mobiltelefon a családban – a szülők magasabb iskolai végzettsége szerint

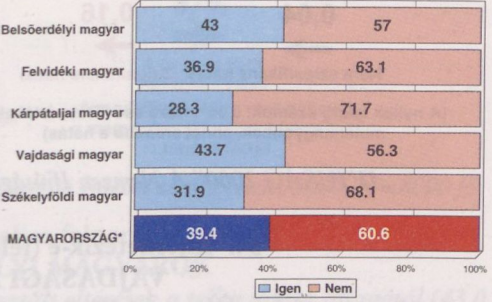
28. Van-e otthon PC?

29. Van-e Internet hozzáférés otthon?

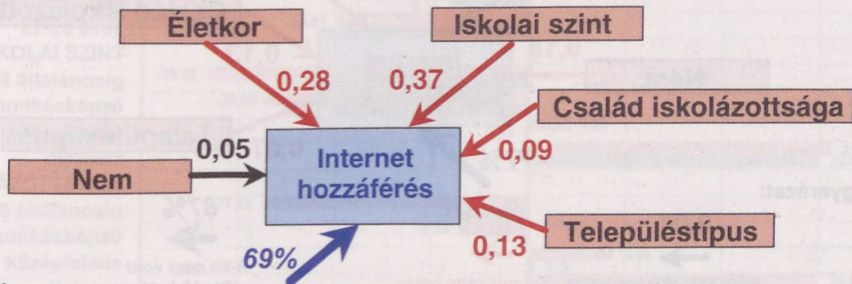

30. Internetezik-e?

31. Internetezik-e (teljes faktoriális modell) BELSŐERDÉLYI MAGYAROK

- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 31,3%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az F-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 1.806 fő

Jelmagyarázat:

0,04 → Nem szignifikáns hatás

0,16 → Szignifikáns hatás

87% → A be nem vont változók hatása

A modellbe be nem vont változók a magyarázandó változó hány %-át magyarázzák

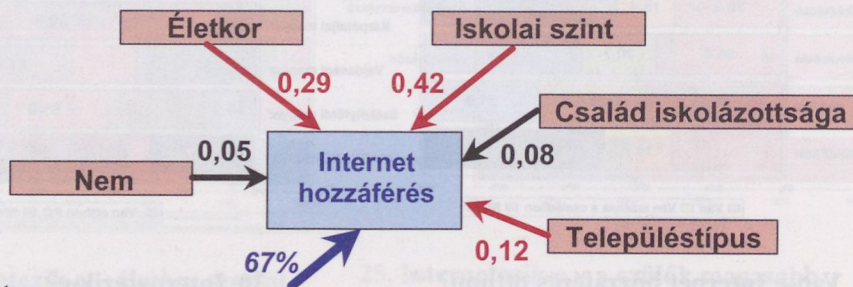
(A nyílak feletti számok: 0 és 1 közé eső "Béta-értékek", minél nagyobbak, annál erősebb a hatás)

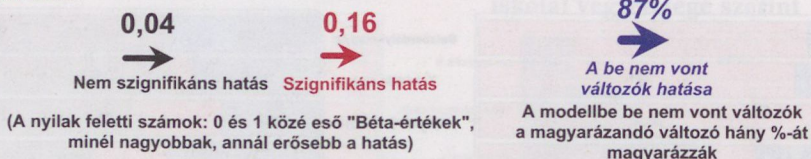
33. Internetezik-e (teljes faktoriális modell)

KÁRPÁTALJAI MAGYAROK

- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 32,8%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az *F*-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 480 fő

Jelmagyarázat:

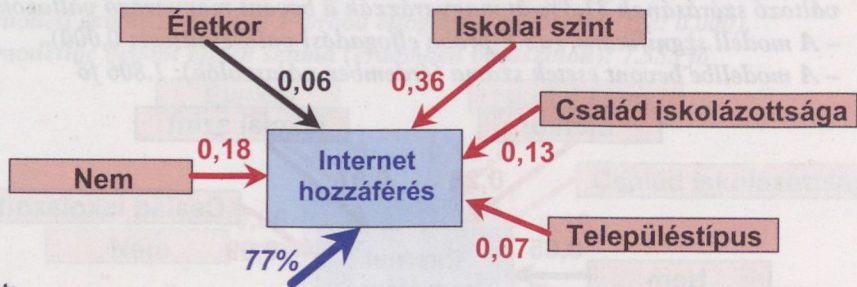

„IFJÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N=8000 fő

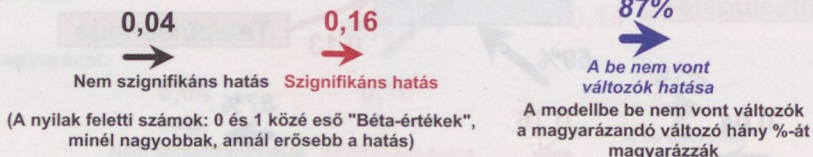
34. Internetezik-e (teljes faktoriális modell)

VAJDASÁGI MAGYAROK

- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 23,3%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az *F*-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 9846 fő

Jelmagyarázat:

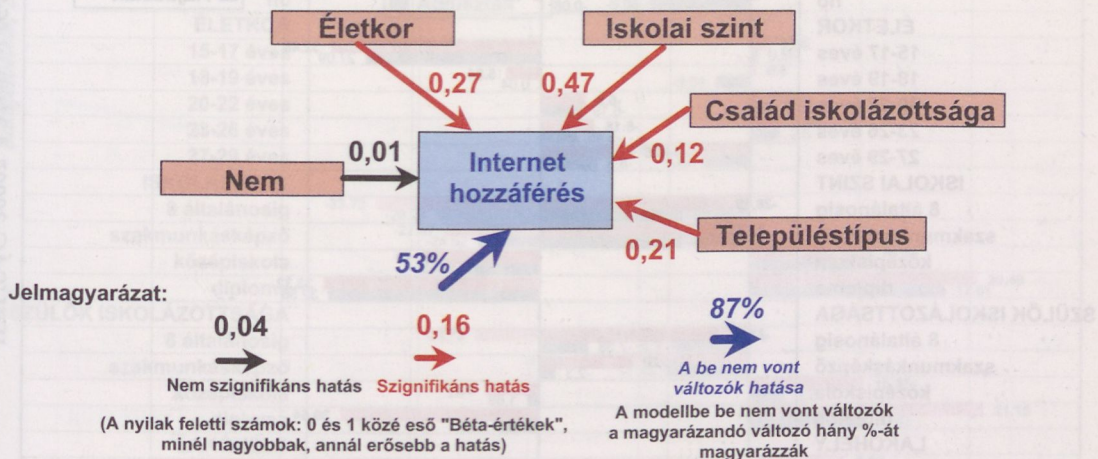

„IFJÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N=8000 fő

35. Internetezik-e (teljes faktoriális modell)

SZÉKELYFÖLDI MAGYAROK

- A „teljes faktoriális modell” összesített magyarázóereje: a magyarázandó változó szórásának 46,6%-át magyarázzák a bevont magyarázó változók.
- A modell szignifikáns, (az F-próba elfogadási valószínűsége: 0,000).
- A modellbe bevont esetek száma (érdemben válaszolók): 715 fő

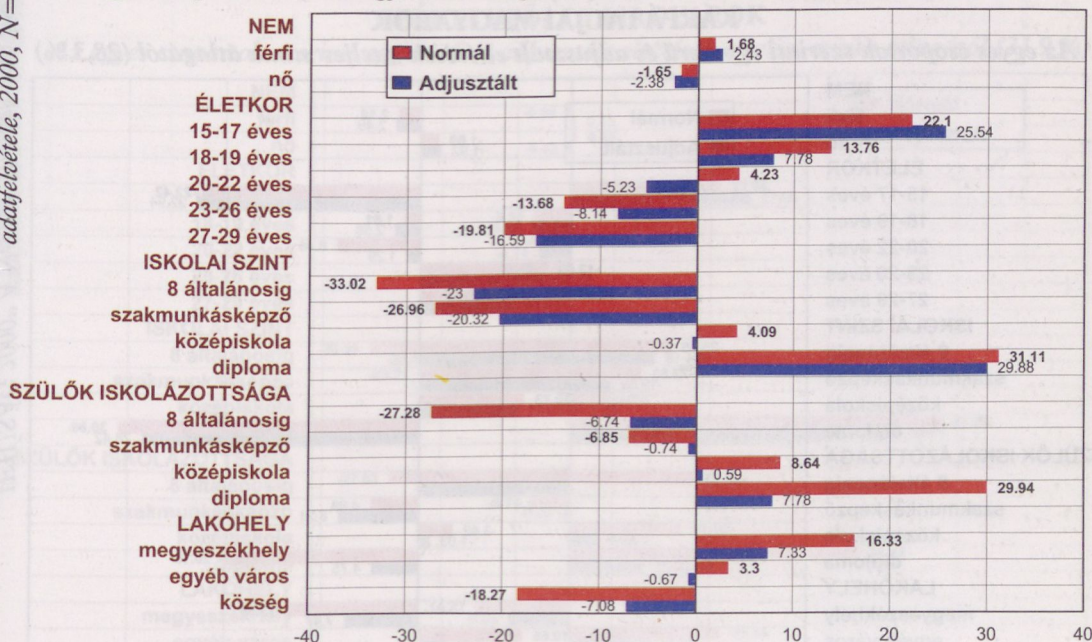

„IFJÚSÁG 2000” A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet adatfelvétele, 2000, N=8000 fő

36. Internetezik-e (teljes faktoriális modell)

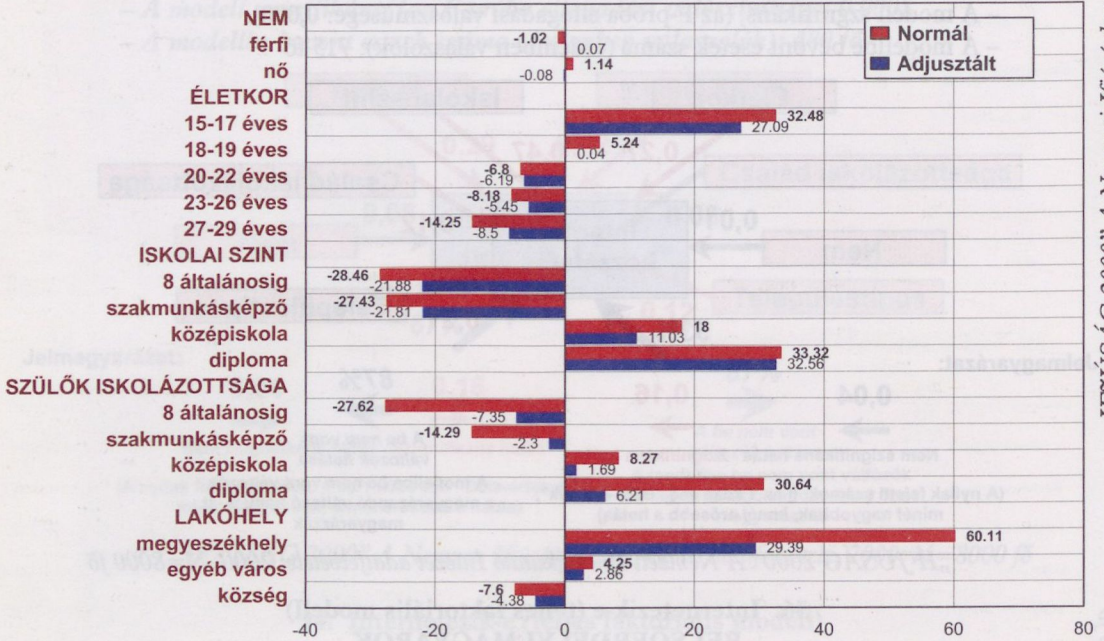
BELSŐERDÉLYI MAGYAROK

Az egyes csoportok szerinti egyszerű és adjusztált eltérések a teljes minta átlagától (43,0 %)

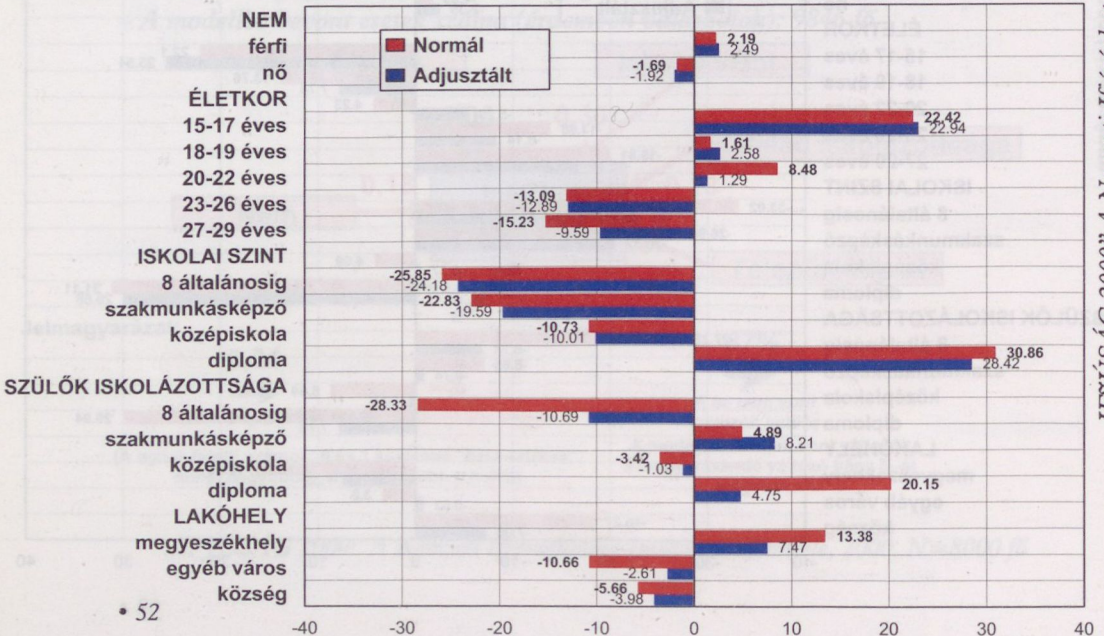
37. Internetezik-e (teljes faktoriális modell) FELVIDÉKI MAGYAROK

Az egyes csoportok szerinti egyszerű és adjusztált eltérések a teljes minta átlagától (36,9 %)

38. Internetezik-e (teljes faktoriális modell) KÁRPÁTALJAI MAGYAROK

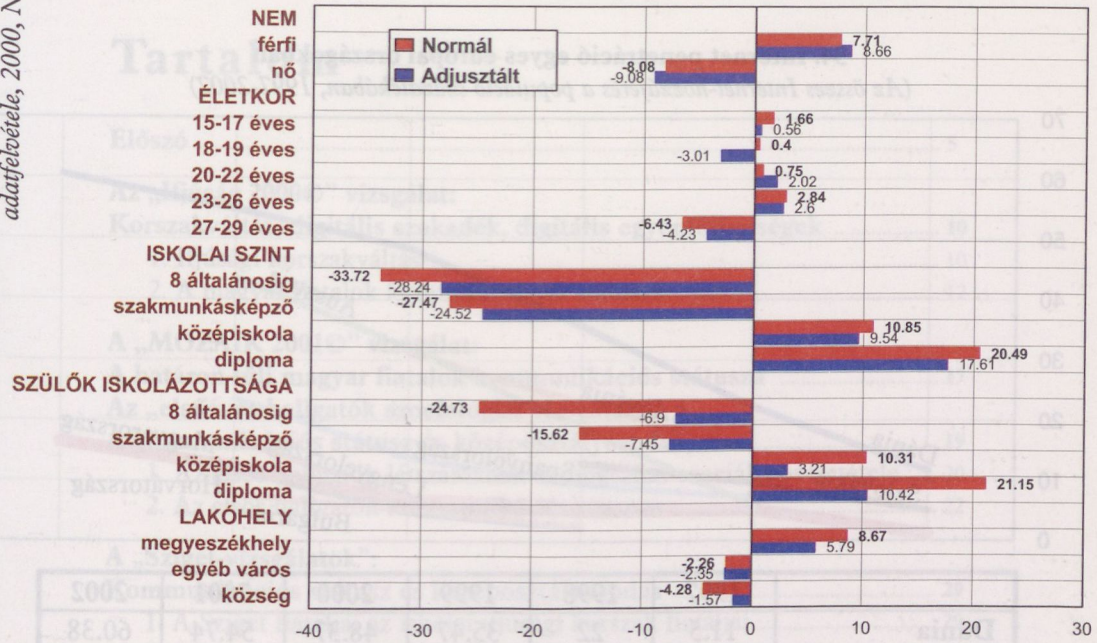
Az egyes csoportok szerinti egyszerű és adjusztált eltérések a teljes minta átlagától (28,3 %)

39. Internetezik-e (teljes faktoriális modell)

VAJDASÁGI MAGYAROK

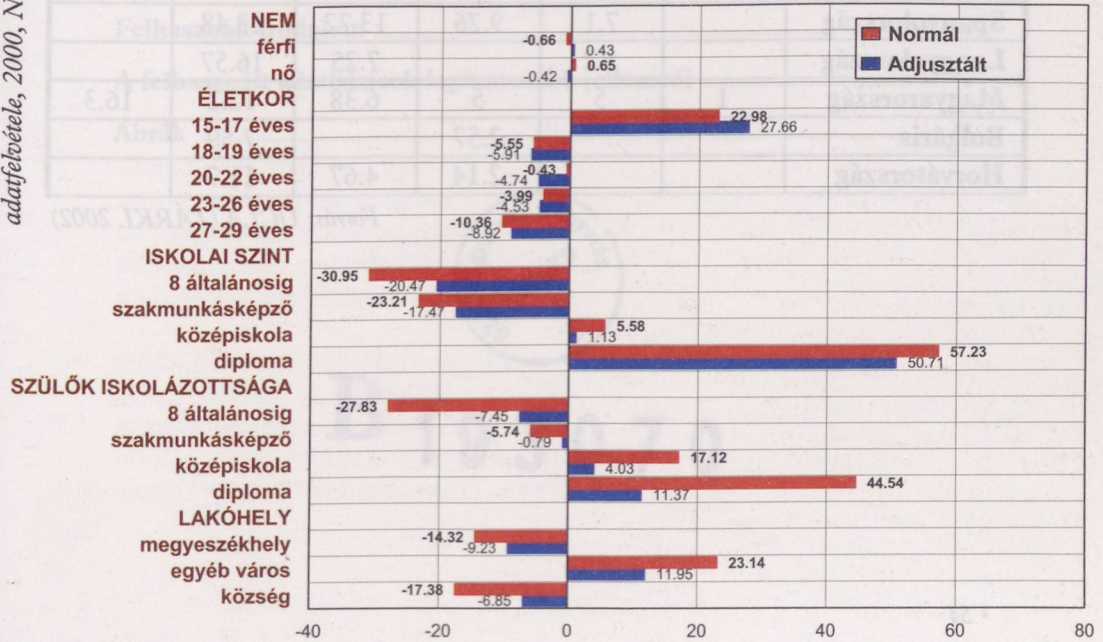
Az egyes csoportok szerinti egyszerű és adjusztált eltérések a teljes minta átlagától (43,7 %)

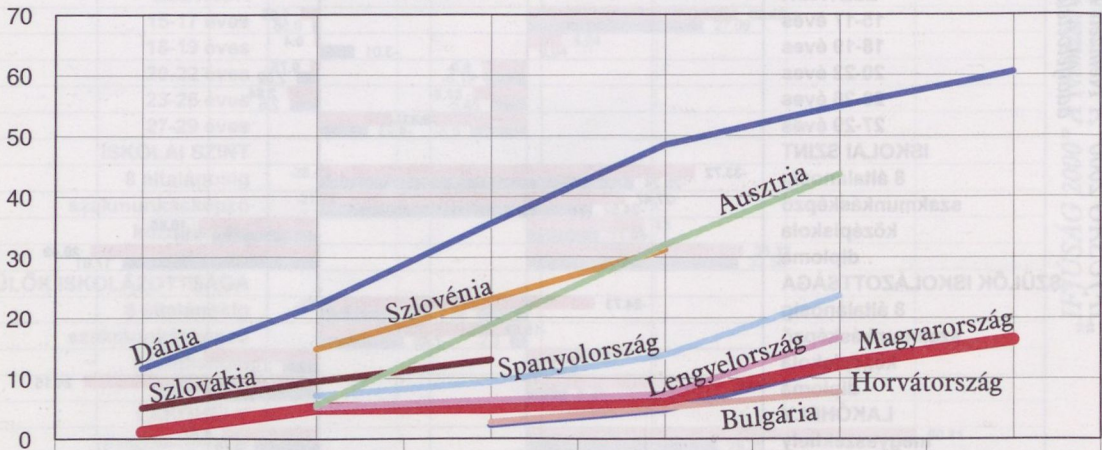
40. Internetezik-e (teljes faktoriális modell)

SZÉKELYFÖLDI MAGYAROK

Az egyes csoportok szerinti egyszerű és adjusztált eltérések a teljes minta átlagától (31,9 %)

54. Internet penetráció egyes európai országokban
 (Az összes Internet-hozzáférés a populáció százalékában, 1997-2002)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Dánia	11.5	22	35.47	48.37	54.74	60.38
Ausztria		5.5		31.89	43.45	
Szlovénia		14.8	23	31.13		
Szlovákia	5	9.5	12.94			
Spanyolország		7.1	9.26	13.72	23.48	
Lengyelország		5.2		7.25	16.57	
Magyarország	1	5	5	6.38	12.2	16.3
Bulgária			2.57		7.59	
Horvátország			2.14	4.67	11.7	

Forrás: UCLA (TÁRKI. 2002)

Tartalom

Előszó	5
Az „Ifjúság 2000©” vizsgálat:	
Korszakváltás, digitális szakadék, digitális egyenlőtlenségek	10
1. Ifjúsági korszakváltás	10
2. A magyar fiatalok kommunikációs státusza	12
A „MOZAIK 2001©” vizsgálat:	
A határon túli magyar fiatalok kommunikációs státusza	17
Az „elsőéves hallgatók szociológiai vizsgálata”:	
A kommunikációs státusz és középosztályosodás	19
1. Az elsős hallgatók létszámának demográfiai-szociális összetétele	20
2. Az elsős hallgatók kommunikációs státusza	22
A „Sziget-vizsgálatok”:	
Kommunikációs státusz és középosztályosodás	29
1. A Sziget fiataljai az iskolai ifjúsági korszak fiataljai	29
2. A kommunikációs státusz dinamikus kiépülése	30
3. A kommunikációs státusz kiépülése és az értékrend változása	31
Összegzés	36
Felhasznált irodalom	41
A felhasznált adatbázisok legfontosabb jellemzői	42
Ábrák	43

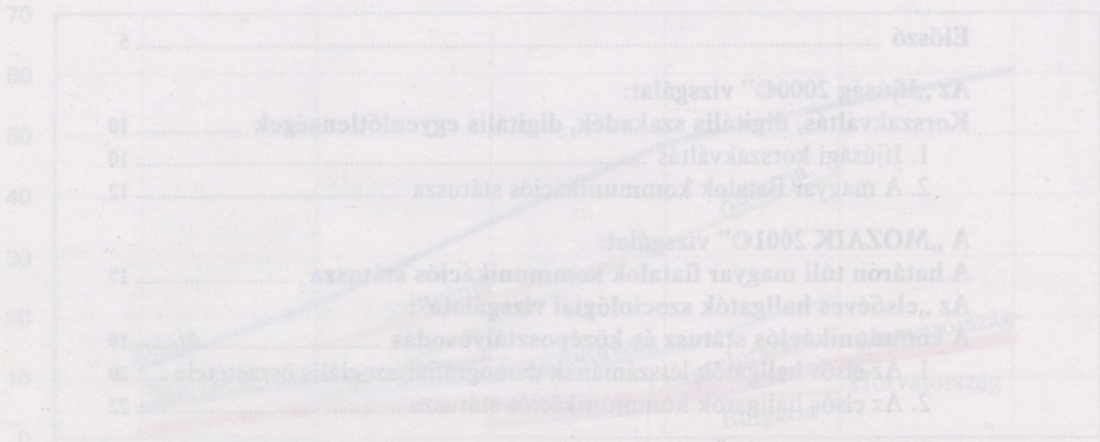

B 193070

21.864

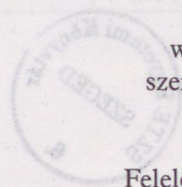
E

Tartalom
 54. Internet penetráció egyes európai országokban
 (Az ország Internet-hozáférése a populáció százalékában, 1997-2002)

Ország	1997	2002
UK	45	65
Svédország	40	60
Franciaország	35	55
Magyarország	15	35
Portugália	10	25
Belgium	10	25
Itália	10	25
Grécia	10	25
Írország	10	25
Portugália	10	25
Belgium	10	25
Itália	10	25
Grécia	10	25
Írország	10	25

Kiadta a Belvedere Meridionale
 67256 Szeged, Hattyas sor 10.
www.belvedere.meridionale.hu
szerk@belvedere.meridionale.hu
belvedere@jgytf.u-szeged.hu

Felelős kiadó: DR. SZEGFŰ LÁSZLÓ
 Kiadóvezető: JANCSÁK CSABA
 Borítóterv: MAJZIK ANDREA
 Tipográfia és tördelés: ZÉKÁNY KÁROLY ÖDÖN
 A kiadásban közreműködött: TARNAY ISTVÁN

03070

ifjúsági korszakváltás

I 560.- RE MERIDIONALE